

PlanB

4.0 | za Slovenijo
*Pobuda za
trajnostni
razvoj*

Za zeleni razvojni preboj Plan B za Slovenijo 4.0: Prispevek za Strategijo razvoja Slovenije 2014 - 2020

Kazalo

I. Uvod	3
1.1 Zgodovina Plana B za Slovenijo – pobude za trajnostni razvoj.....	3
1.2 Aktualni kontekst.....	4
1.3 Strategija Razvoja Slovenije 2014 - 2020.....	5
II. Horizontalni ukrepi.....	7
2.1 Zelena proračunska reforma	7
2.2 Inovativnost, podjetništvo in konkurenčnost, kreativne industrije.....	12
2.3 Prostor in stanovanjska politika	15
2.4 Upravljanje zavarovanih območij	18
2.5 Financiranje okoljskih nevladnih organizacij	21
III. Programi Zelenega razvojnega preboja.....	24
3.1 Prehranska samooskrba in ekološko kmetijstvo	24
3.2 Gozd in les	27
3.3 Energetika z učinkovito rabo energije	30
3.4 Trajnostna mobilnost	33
3.5 Snovna učinkovitost in odpadki.....	36
3.6 Zeleni turizem.....	38
Seznam uporabljenih kratic.....	41
Strokovni sodelavci	42

I. Uvod

1.1 Zgodovina Plana B za Slovenijo – pobude za trajnostni razvoj

Koalicija nevladnih organizacij Plan B za Slovenijo je bila ustanovljena leta 2007 z namenom, da bi udeležila trajnostni razvoj Slovenije, ki s svojimi naravnimi in človeškimi danostmi do danes ni izkoristila vseh potencialov in ključne primerjalne prednosti v svetu. Istega leta, takrat še v kontekstu nebrzdane globalne gospodarske rasti, ki je pripeljala do sedanje krize, je Plan B objavil svojo prvo pobudo za trajnostni razvoj 1.0, v kateri je tedanji uradni razvojni strategiji Slovenije predstavil alternativo z vrsto programov in projektov, nujnih za doseganje trajnostnih razvojnih ciljev.

Vsebina Plana B se je pred volitvami leta 2008 sicer znašla v programih različnih strank, a do leta 2010 se je izkazalo, da država zamuja vrsto priložnosti, ki jih za izhod iz krize ponujajo ukrepi zelene rasti. Na podlagi serije razvojnih forumov je bil predstavljen Plan B za Slovenijo 2.0, ki v obliki zbornika predstavlja trajnostni razvoj kot edino možno razvojno strategijo Slovenije. S svojimi prispevki odgovarja na takrat aktualno problematiko odločitev na področjih podnebne in energetske politike in na načrtovano prenovu Strategije razvoja Slovenije. Istega leta je Plan B objavil tudi poročilo Ogledalo vladi o neizvajanju okoljske politike, s katerim je opozoril na akuten in vseprisoten problem neizvajanja sprejetih politik v Sloveniji.

Leta 2011, pred predčasnimi parlamentarnimi volitvami, je koalicija nevladnih organizacij objavila Manifest 3.0, s katerim je povzela opis stanja na petnajstih aktualnih področjih trajnostnega razvoja in predlagala najpomembnejše ukrepe mandata 2012–2015. Istega leta sta nastali tudi Primerjalna analiza volilnih programov strank z vidika trajnostnega razvoja in formulacija šestih programov zelenega razvojnega preboja, ki je pokazala širok konsenz glede vrste vprašanj trajnostnega razvoja med strankami na različnih polih slovenskega političnega prostora in hkratno odsotnost okoljskih programov pri nekaterih strankah.

Danes je pred vami dokument Plan B 4.0, ki predstavlja razčlenjeno pobudo za Zeleni razvojni preboj in vsebuje 6 vertikalnih in 5 horizontalnih, podpornih programov. Plan B 4.0 za Zeleni razvojni preboj temelji na razvojnih potencialih Slovenije in predlaga ukrepe za izhod iz trenutne finančne, gospodarske in družbene krize, za katere verjamemo, da že obstaja širok družbeni konsenz.

1.2 Aktualni kontekst

Slovenija se danes sooča z gospodarsko, finančno in družbeno krizo, ki jo država poskuša reševati predvsem z varčevalnimi ukrepi. Ne opažamo pa jasne vizije možnosti za nadaljnji razvoj, ki bi temeljil na naših naravnih in človeških virih, prednostih in priložnostih. V preteklem letu so bile ukinjene štiri inštitucije, ki so delovale v smeri trajnostnega razvoja in nizkoogljične družbe, istočasno pa se tako v Sloveniji kot v svetu srečujemo z vedno izrazitejšimi posledicami podnebnih sprememb ter posledičnimi dvigi cen hrane. Zdi se, da odločevalci v Sloveniji trajnostni razvoj še vedno vidijo kot oviro razvoja gospodarstva in konkurenčnosti države in ne kot edinstveno priložnost in predvsem primerjalno prednost Slovenije, ki zagotavlja izhod iz trenutne krize in dviguje konkurenčnost našega gospodarstva.

Dejstvo je, da ima Slovenija na podlagi svojih naravnih danosti in na podlagi človeških virov (znanja, inovativnosti, visoke izobraženosti prebivalstva ...) veliko priložnost, da iz trenutne krize izstopi kot neodvisna, dobro razvita, konkurenčna in uspešna država, ki svojim državljanom zagotavlja blaginjo, čisto okolje in splošno visoko kakovost bivanja. Da bi znali izkoristiti naše priložnosti, pa moramo realno oceniti trenutno situacijo in s pozitivno vizijo stopiti na pot sodobnega razvoja.

Na področju inovativnosti imamo veliko kreativnega potenciala v človeških virih, vendar ga na sistemski ravni še ne znamo dobro izkoristiti. Pri trajnostni mobilnosti, transportu in prostorskem načrtovanju na nacionalni in regionalni ravni ni usklajenosti politik in načrtovanja. Zanemarjanje razvoja železniškega omrežja in javnega potniškega prometa (JPP) ogroža dostopnost, prometno varnost in onesnažuje okolje. Premalo smo vložili v energetske in snovno učinkovitost. Za enoto ustvarjenega bruto domačega proizvoda (BDP) porabimo več naravnih virov kot je povprečje v Evropski uniji (EU), zato smo s stališča konkurenčnosti dolgoročno v izredno negotovem položaju. Učinkovita raba virov postaja osnovni pogoj za doseganje konkurenčnosti podjetij, tehnologij, gospodarstev in blaginje prebivalcev.

Energetska sanacija stavb (javnih in zasebnih) prinaša veliko pozitivnih učinkov, a je prepočasna in nesistematična. Les je naš strateški trajnostni vir, zato moramo zvišati dodano vrednost izdelkov in storitev v celotni vrednostni verigi.

Prehranska samooskrba in ekološko kmetijstvo ter zeleni turizem in upravljanje zavarovanih območij so nadaljnja področja, kjer Slovenija še ni izrabila svojih naravnih in človeških potencialov.

Kar je skupno vsem področjem, je dejstvo, da za boljše izkoriščanje naših potencialov (človeških in naravnih virov) ne vidimo zunanjih ovir. Imamo vrsto primerov dobrih praks na vseh področjih, vendar jih je potrebno prenesti v krovno strategijo in državne politike. Manjka nam celostni pristop in sodelovanje, tako na ravni medsektorskih politik kot na ravni povezovanja in vključevanja vladnega, privatnega in nevladnega sektorja.

1.3 Strategija Razvoja Slovenije 2014–2020

Vlada RS trenutno pripravlja Strategijo razvoja Slovenije 2014–2020, ki bo usmerila naš prihodnji razvoj in investicije. Čebo Strategija razvoja Slovenije vključila naše predloge Zelenega razvojnega preboja, verjamemo, da nas bo popeljala iz trenutnih kriz in omogočila boljšo kakovost življenja in blaginjo.

V procesu priprave Strategije razvoja Slovenije je Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo (MGRT) na svoji spletni strani objavilo vprašalnik, s katerim je povabilo civilno družbo k sodelovanju pri pripravi strategije. Vsebine dokumenta pred vami so bile pripravljene kot odziv na to vabilo in so v dokumentu Plan B 4.0 združene v homogeno celoto.

Strategija EU 2020 predstavlja krovni Evropski dokument in izhodišče za pripravo nacionalnih strategij razvoja v državah članicah EU. Strategija EU 2020 zajema tri krovna področja: trajnostni, pametni in vključujoči razvoj/rast. Prispevek, ki je pred vami, izhaja iz programov trajnostnega razvoja (TR), vendar gradi na medsebojni povezanosti in soodvisnosti vseh treh dimenzij. Pametni razvoj vključuje inovacije pri reševanju trenutnih globalnih okoljskih problemov, dvig konkurenčnosti in produktivnosti gospodarstva, raziskave in razvoj (R&R) idr. Tretja dimenzija vključujoče rasti pa predstavlja predvsem dvigovanje stopnje zaposlenosti in zmanjševanje revščine. Elementi TR, ki jih imenujemo Programi zelenega razvojnega preboja, podpirajo vse tri dimenzije Strategije EU 2020.

Zeleni razvojni preboj predstavlja sedem vertikalnih in pet horizontalnih področij:

Vertikalna področja so: trajnostna mobilnost, energetska prenova stavb (kot del stanovanjske politike) in prehod na obnovljive vire energije, snovna učinkovitost in odpadki, gozd in les, prehranska samooskrba in ekološko kmetijstvo ter zeleni turizem.

Horizontalna področja so: zelena proračunska reforma, inovativnost, izobraževanje, podjetništvo in konkurenčnost, prostorska in stanovanjska politika, upravljanje zavarovanih območij ter financiranje okoljskih nevladnih organizacij (NVO) v Sloveniji.

Programi Zelenega razvojnega preboja so usmerjeni v rešitve in omogočajo dolgoročni izhod iz krize. Odzivajo se na strateške priložnosti Slovenije ter izhajajo iz domačih človeških in naravnih virov. Zmanjšujejo odvisnost od uvoza in prinašajo regionalno uravnotežen razvoj v mesta in na podeželje. Podpirajo doseganje mednarodnih podnebnih ciljev, na vseh področjih ustvarjajo nova delovna mesta z višjo dodano vrednostjo in dvigujejo konkurenčnost slovenskemu gospodarstvu. Podajajo pozitivno vizijo, spodbujajo inovativne rešitve in zagotavljajo našo neodvisnost.

Prehranska samooskrba s poudarkom na ekološki pridelavi zagotavlja dolgoročno oskrbo z varno, kakovostno in zdravo hrano po dostopnih cenah. Omogoča delovna mesta, revitalizacijo kmetijstva in podeželja ter dvig kakovosti življenja.

Vzpostavitev vrednostne verige predelave lesa temelji na povečanju dodane vrednosti naše strateške obnovljive dobrine. Z obuditvijo te industrije povečamo konkurenčnost gospodarstva in zagotovimo kakovostna delovna mesta.

Energetska prenova stavb prinaša dolgoročne energetske in finančne prihranke, nova delovna mesta, manjšo energetske odvisnost, nižje izpuste CO₂ in vplive na podnebne spremembe ter prispeva k oživitvi gradbenega sektorja.

Prehod na obnovljive vire energije zagotavlja dolgoročno energetska varnost brez izčrpavanja končnih naravnih virov, dviga konkurenčnost gospodarstva in s spodbujanjem domačih tehnologij ustvarja nova delovna mesta.

Posodobitev železniškega omrežja in javnega prevoza zagotavlja večjo prometno varnost in cenovno sprejemljivo mobilnost, dostopno za vse, ob manjši obremenitvi okolja.

Učinkovita raba naravnih virov je neizkoriščena priložnost za finančne prihranke, dvig konkurenčnosti gospodarstva, nove poslovne priložnosti in delovna mesta ter zmanjšanje škodljivih vplivov na okolje.

Zeleni turizem lahko postane nosilec decentraliziranega razvoja Slovenije, saj ustvarja kakovostna lokalna delovna mesta in dodano vrednost malemu gospodarstvu ter naravni in kulturni dediščini.

Horizontalna ukrepa zelene proračunske reforme in investicij v R&R, inovativnost in konkurenčnost, kot tudi spodbudni ukrepi zelenega javnega naročanja, podpirajo vertikalne ukrepe, saj odpirajo dodatne priložnosti za delovna mesta in dvig konkurenčnosti slovenskega gospodarstva.

Zeleni razvojni preboj vključuje še dva horizontalna ukrepa: ukrep prostorske in stanovanjske politike, ki celostno obravnava področje načrtovanja in upravljanja prostora ter vključuje vertikalni ukrep energetske prenove stavb, in drugi; upravljanje zavarovanih področij, ki je tesno povezan z vertikalnim ukrepom zelenega turizma. Oba horizontalna ukrepa podpirata ustvarjanje delovnih mest, dvigovanje konkurenčnosti Slovenije in zviševanje kakovosti življenja.

Dr. Plut¹ navaja, da bi zelena delovna mesta lahko ustvarila 50.000 do 60.000 novih delovnih mest do leta 2030. Od tega; predelava lesa: 20.000– 30.000 (do leta 2020 po mnenju direktorja Jelovice vsaj 10.000); dvig splošne prehranske samooskrbe od 60 na 80 odstotkov in večja vloga delovno intenzivnega sonaravnega kmetijstva: najmanj 20.000; sistematična energetska prenova javnih in zasebnih zgradb: 7000– 10.000; učinkovita raba energije in večja raba obnovljivih virov energije: najmanj 5000 itd.

---

¹ Plut D., 2012. Trajnostna, ekososialna, nizkoogljična, materialno zmerna in pravična družba, Delo, 26.11.2012: <http://www.delo.si/zgodbe/sobotnapriloga/trajnostna-ekososialna-nizkoogljična-materialno-zmerna-in-pravicna-drzava.html> (dostop: 23.11.2012)

II. Horizontalni ukrepi

2.1 Zelena proračunska reforma

Ocena stanja

Leta 2014 se bo Slovenija soočila z zapuščino trenutne proračunske in gospodarske krize: visoko brezposelnostjo in visokim javnim dolgom. Nekateri strukturni problemi slovenskega gospodarstva so: visoka energetska intenzivnost industrije, visoka davčna obremenitev dela ter primanjkljaj v inovacijah in naložbah v nove tehnologije in nove trge. Okoljska vprašanja so zaradi gospodarske krize na stranskem tiru, čeprav so v veliki meri povezana s strukturnimi problemi slovenskega gospodarstva. Med letoma 2014 in 2020 je potrebno strukturne reforme izvajati na način, da bodo omogočile izhod iz brezposelnosti in proračunskega primanjkljaja, in tudi kot odziv na nujne okoljske izzive.

Edini trajnostni način delovanja Slovenije je izdatno povečanje učinkovitosti gospodarskih dejavnosti. To se bo zgodilo le, če bodo poslani pravi cenovni signali. Primeren inštrument za to je zelena obdavčitev, ki omogoča povečanje učinkovitosti in spodbuja gospodarsko aktivnost v rastočih sektorjih prihodnosti (npr. storitve informacijske in komunikacijske tehnologije, energetska učinkovitost in obnovljivi viri energije). Samo dvig ekoloških davkov ne bo dovolj. Potrebno je znižati davčno obremenitev dela in ukiniti okolju škodljive subvencije ter pregledati in prilagoditi druge izdatke, da bomo omogočili trajnosten izhod iz recesije.

Slika 1: Strategije zelene proračunske reforme za uravnoteženje proračuna

Zato predlagamo vključitev celovite zelene proračunske reforme v Strategijo razvoja Slovenije (SRS) 2014–2020. Osrednji element je zelena davčna reforma, ki se ji pridružuje usklajen niz sektorskih politik. Strategija razvoja 2006–2013 je kot cilj navedla "nadaljevati z okoljsko davčno reformo". Nova strategija mora iti dva koraka dlje ter vključiti cilj izvajanja zelene davčne reforme in usklajenih sektorskih politik do sredine leta 2017. Uresničitev tega cilja sama po sebi ne bo privedla do večjega zaposlovanja in uravnoteženega državnega proračuna. Res je, da je vladna delovna skupina za zeleno davčno reformo preučila situacijo v Sloveniji in pripravila seznam priporočil. A na ravni implementacije pogrešamo konkretne rezultate. Davek na odlagališča je bil spremenjen z ohranjeno nizko stopnjo obdavčitve. Uredba o zelenem javnem naročanju je bila sprejeta leta 2011 in z dolgo zamudo je leta 2012 stopila v veljavo taksa na CO₂ za transportna goriva. Po drugi strani

pa je bila leta 2009 trošarina na dizelsko gorivo znižana na najnižjo možno raven v EU, kar je izničilo napredek, ustvarjen na drugih področjih.

V primerjavi s SRS 2006–2013 mora SRS 2014–2020 narediti korak naprej in vključiti cilje, ki bodo implementirali obsežno zeleno davčno reformo skupaj z doslednimi sektorskimi politikami v prvi polovici strateškega obdobja. Ta ukrep predstavlja podporo TR in njegovim projektom, kot so obnovljivi viri energije (OVE), učinkovita raba energije (URE), trajnostna mobilnost, zeleno javno naročanje, lesnopredelovalna veriga in druga področja.

Slika 2: Učinkovitost zelene javnofinančne reforme

Cilji in kazalniki

Cilj	Opis specifičnega cilja	Kazalnik
ustaviti okoljsko škodo zaradi škodljivih posrednih ali neposrednih državnih subvencij do leta 2016 ²	finančni prihranki in manjša okoljska škoda z odpravo škodljive neposredne subvencije, davčne olajšave, vračila davkov itd. na področju energetike, prometa in kmetijstva	vladna poraba in izguba davčnih prihodkov (na občin. in državni ravni) v EUR v primerjavi z izhodiščnim letom - kazalnik se začne z vrednostjo 1 in približuje 0, ko je cilj izpolnjen
zmanjšati energetske intenzivnosti in intenzivnost porabe virov slovenskega gospodarstva	preskok v učinkovito rabo energije in virov zaradi mednarodne konkurence ter višjih cen energije in virov visoki dohodki z (visoko kvalificiranim) delom, prihranki pri energiji in virih	cilj se meri z nizom kazalnikov, ki predstavljajo porabo virov in energije v primerjavi z razvojem BDP (npr. tone ekvivalenta nafte/BDP, litri vode/BDP, skupni odpadki/BDP) ³
dvigniti delež zelenih investicij in potrošnje (v industriji in gospodinjstvih)	dvigniti delež zelenih investicij in potrošnje, ki prinašajo trojni doprinos: finančne prihranke, manjšo porabo virov in nižje emisije (zeleno javno naročanje je del tega cilja)	doseganje cilja se meri z deležem zelenih investicij/potrošnje v skupnih investicijah/potrošnji (merjeno v deležu skupne porabe EUR)

² Evropska komisija, 2010. Študija o okolju škodljivih subvencijah: <http://ec.europa.eu/environment/enveco/taxation/pdf/Harmful%20Subsidies%20Report.pdf> (dostop: 21.11.2012)

³ Kazalnik energetske intenzivnosti za Slovenijo že obstaja: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2012/05/03_energetskaintenzivnost.pdf (dostop: 21.11.2012). Meritve produktivnosti virov so predstavljene v poročilu OECD, 2012. Environmental Performance Review Slovenia, stran 151

Razvojni potenciali

Subvencije

Zniževanje in preusmerjanje subvencij predstavlja velik potencial za trajnostni razvoj, predvsem z ukinjanjem okoljsko škodljivih subvencij (OŠS), kar odgovarja na trenutno potrebo po varčevanju. Subvencije naj bodo na voljo na področjih, ki spodbujajo inovativnost, zvišujejo učinkovitost in javno dobro, saj trenutni sistem subvencioniranja ni osredotočen na inovacije. Brez energetskih subvencij imajo podjetja tudi večjo motivacijo za investicije v URE.

Spodbujanje URE in učinkovite rabe virov s pametnejšimi obdavčitvami

Največja energetska intenzivnost se pojavlja v prometu. Da bi zagotovili trajnostno mobilnost, so potrebne infrastrukturne investicije, ki pa jih morajo spremljati zelene obdavčitve. Prednosti se že kažejo v obdavčitvi motornih vozil glede na izpuste CO₂ in v CO₂ taksi. Brez močnega cenovnega signala so te investicije preložene ali zadržane. Glede na trenutno stanje v Sloveniji imamo najvišji potencial pri učinkoviti rabi virov. Energetska intenzivnost Slovenije prekaša večino drugih EU-27 držav⁴ in se kaže tako v transportu⁵ kot v industriji.

Višji proračunski prihodki iz naslova obdavčenja energije bi omogočili znižanje davčnih obremenitev dela in tako pripomogli k razvoju ekonomije z večjo delovno intenzivnostjo in nižjo intenzivnostjo porabe virov. Istočasno bi s tem podprli že obstoječa konkurenčna mala podjetja (izolacija, okna in vrata, ogrevalni sistemi) in rabo OVE. Tudi infrastrukturni skladi EU podpirajo prehod na snovno učinkovito ekonomijo, ki ustvarja nove izvozne sektorje (tudi razširjanje trga s širitvijo EU). V gradbenem sektorju je velik potencial za višji delež ponovne uporabe in recikliranja. Če opisanih ukrepov ne bomo sprejeli, nam grozi tehnološki zastoj in dolgoročne investicije v centralizirano, drago in neučinkovito proizvodnjo električne energije.

Zeleno financiranje

Vsaka oblika gospodarskega ali okoljskega razvoja, ki ni pogojena s spremembo vedenja, zahteva financiranje zelene tehnologije, opreme, itd. V času bančne krize je upadlo kreditiranje zasebnih in pol-zasebnih bank, zato je financiranje Eko sklada omejeno. Odstranitev ovir za kreditiranje in financiranje lahko spodbudi dinamičen razvoj zelenih investicij v Sloveniji. Dodatni vir financiranja zelenih investicij bo v obdobju 2013–2020 prodaja ETS kuponov.

Zeleno javno naročanje (ZJN)

Leta 2011 je bila sprejeta zakonodaja za ZJN, zaradi katere naj bi se povečal nakup izdelkov, ki izpolnjujejo okoljske standarde. Dodatno povpraševanje po »zelenih proizvodih« predstavlja veliko razvojno priložnost za domače proizvajalce. Trenutno se še vedno kaže pomanjkanje nekaterih skupin proizvodov.

Primer potenciala za ZJN je Dunajski program ÖkoKauf: izpuste CO₂ so zmanjšali za 30.000 t, stroške pa za 17 mio EUR ton letno, ob hkratni krepitvi lokalnega zelenega gospodarstva.

Investicijska področja

Razvoj - gospodarski, socialni in okoljski - ni le posledica naložb. Politični okvir (predpisi, davki itd.) in ne nazadnje znanje ter vrednote v družbi imajo pomembno vlogo. Vse to moramo upoštevati, ko se pogovarjamo in odločamo o razvojnih investicijah. Večina predlaganih reform bo ključnih za preusmeritev gospodarstva k inovacijam, zagotavljanju delovnih mest in konkurenčnosti. Dvig davkov je lahko uporaben instrument za financiranje trajnostnih infrastrukturnih projektov v različnih sektorjih (transport, energtika, gozdarstvo in lesna industrija, odpadki ...).

⁴ Politike energetske učinkovitosti v državah članicah EU morajo glede na direktivo o energetske učinkovitosti, ki je bila sprejeta poleti 2012, postati naprednejše: http://ec.europa.eu/energy/efficiency/eed/eed_en.htm (dostop: 21.11.2012)

⁵ UMAR, Poročilo o razvoju 2012. Kazalniki razvoja Slovenije, Energetska intenzivnost: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2012/05/03_energetskaintenzivnost.pdf (dostop: 21.11.2012).

Investicijsko področje	Pričakovani rezultati	Aktivnosti/projekti za doseganje rezultatov
proces implementacije zelene davčne reforme (ZDR)	<p>znanje in ozaveščenost javnosti o pomenu ter pomembnosti in relevantnosti ZDR</p> <p>strokovno poznavanje ZDR med politiki in javnimi uslužbenci</p>	<p>posvetovanja z (mednarodnimi) strokovnjaki in civilno družbo o napredku ZDR v Sloveniji</p> <p>ozaveščevalna kampanja o vsestranski reformi okoljskih obdavčitev</p>
finančno področje	več (zelenih) investicij z manj bančništva	<p>dvig obsega zelenih javnih naložb</p> <p>izboljšanje administrativne zmogljivosti Eko sklada</p> <p> uvedba davka na finančne transakcije</p> <p> ločitev naložbenega bančništva in kreditnega financiranja</p>
transport	finančni instrumenti za spodbujanje povišane mobilnosti z manj transporta	<p>zvišanje obdavčitve motornih vozil in pogonskih goriv (trošarine in davek na osnovi CO₂)</p> <p> uvedba cestnine na osnovi prevožene razdalje za vsa vozila</p> <p>uskladitev trošarin za bencin in dizelsko gorivo</p> <p>internalizacija eksternih stroškov pri cestnini za tovorna vozila (evrovinjeta)</p> <p>prenova obdavčitve službenih vozil</p> <p> uvedba obdavčitve letalskih vozovnic</p>
energija	<p>finančni inštrumenti, ki spodbujajo pridobivanje trajnostne energije</p> <p>več dobavljene energije z manjšim vložkom</p>	<p>postopno opuščanje izjem pri plačevanju davka na energijo in opuščanje okolju škodljivih subvencij</p> <p>dvig takse na CO₂</p> <p>uskladitev trošarin z inflacijo</p> <p>uvajanje dodatnih programov za zelene naložbe za industrijo in gospodinjstva</p> <p>obdržati spodbuden sistem zagotovljene odkupne cene za obnovljive vire energije</p> <p>izključitev domačih fosilnih energentov iz te sheme</p>

Investicijsko področje	Pričakovani rezultati	Aktivnosti/projekti za doseganje rezultatov
gozdarstvo in odpadki	<p>večji gospodarski donosi od istega gozda</p> <p>finančni instrumenti, ki spodbujajo več recikliranja z manj odpadki</p>	<p>ugodni krediti in subvencije za sisteme na lesno ogrevanje (za gospodinjstva in sisteme daljinskega ogrevanja)</p> <p>obdavčitev vseh energentov za ogrevanje glede na izpuste ogljika</p> <p>zvišanje davka na odlaganje na odlagališča</p> <p>investicijski program za obrate za reciklažo (še posebej za reciklažo gradbenega materiala)</p> <p>uveljavljanje razširjene odgovornosti proizvajalca</p>
odpadki	<p>finančni instrumenti, ki spodbujajo več recikliranja z manj odpadki</p>	<p>zvišanje davka na odlaganje na odlagališča</p> <p>investicijski program za obrate za reciklažo (še posebej za reciklažo gradbenega materiala)</p> <p>uveljavljanje razširjene odgovornosti proizvajalca</p>

2.2 Inovativnost, podjetništvo in konkurenčnost, kreativne industrije

Ocena stanja

Raziskava OECD⁶ je na omenjenem področju prišla do naslednjih ugotovitev:

Z namenom dviga produktivnosti v različnih sektorjih in podjetjih potrebujemo širši koncept inovativnosti.⁷ Pomembno je nameniti velik poudarek netehnološkim inovacijam, ki morajo dopolnjevati delovanje Slovenije na področju visoko učinkovitega sistema znanosti. Pomembno je tudi izboljšati povezave raziskav in razvoja (R&R) z zasebnim in nevladnim sektorjem.

Primerjava med državami nakazuje nadpovprečno delovanje Slovenije na mnogih področjih, še zlasti na področju znanstvenih doprinosov na prebivalca ter na področju podjetniških inovacij in sodelovanja. Slovenija lahko pridobi mnogo prednosti in koristi iz naslova sodelovanja, npr. pri ustvarjanju intelektualne lastnine.

Vseeno pa Slovenija zaostaja za povprečjem OECD na področju drugih indikatorjev. Šibkost se kaže na področju človeških virov, izdatkih za R&R in patentih. Slovenija se nahaja nad povprečjem samo v štirih od trinajstih indikatorjev.

Tako kot v drugih državah je inovacijska politika v Sloveniji nagnjena k promociji tehnoloških inovacij, relevantnih za proizvodne sektorje.⁸

Nezadostna pozornost je namenjena promociji inovacij v storitvenem sektorju, ne glede na zviševanje deleža storitev v BDP.

Nekaj temeljnih načel

1. Pomembno je zavzeti širok pristop za razvoj inovativnosti na vseh področjih ekonomije. Na področju zviševanja produktivnosti mora vključevati raziskave in razvoj, a tudi inovacije, ki ne izhajajo iz R&R ter tehnološke in netehnološke inovacije. Slovenska strategija inovativnosti naj se izogiba preozki usmerjenosti v »visoke tehnologije«. Netehnološke inovacije tudi v sektorju malih podjetij ponujajo pomembne priložnosti za rast (za dvig produktivnosti in prihodkov). Ravno tako so pomembne za razvoj delovanja in produktov nevladnih organizacij, saj spodbujajo njihovo finančno neodvisnost.
2. Ohranjanje in spodbujanje participativnih pristopov
Politika inovativnosti naj odgovarja na razvijajoče se potrebe deležnikov, ki sodelujejo v sistemih inoviranja. To pomeni, da je potrebno graditi na skupni viziji zasebnega, javnega in nevladnega sektorja. To je prvi pogoj za uspešno oblikovanje in izvedbo inovacijske strategije. Še zlasti je to pomembno za inovacijske sisteme, kjer so interesi, spodbude ali dojemanja deležnikov zelo različna.

Od leta 2006 je vidno povečanje števila medijskih prispevkov na temo inovativnosti, kar sovpada s sistematičnim izobraževanjem novinarjev in novinarskimi nagradami za najboljše medijske prispevke na področju inovacij.⁹

⁶ Povzeto po in dopolnjeno: OECD, 2012. *Reviews of Innovation Policy*, OECD Publishing, Paris

⁷ OECD, 2012. *Reviews of Innovation Policy*, Publishing, Paris

⁸ Stare, M. in M. Bucar 2009. *Toward Services - Inclusive Innovation Policy in the New Member States*, Socialinla mokslai, Vol. 63, No. 1, pp. 7-14 (v OECD, 2012. *Reviews of Innovation Policy*, OECD Publishing, Paris)

⁹ Spletna stran InCo gibanje:

<https://docs.google.com/spreadsheets/ccc?key=0ApO5nGi2C87idEhSUFA1T3NMQ2wxTkt4YzIFUFFveXc#gid=0>.

Cilji in kazalniki

Opis specifičnega cilja	Naziv kazalnika
dvig dodane vrednosti in dvig indeksa zadovoljstva stopnja prilagajanja podjetij ter soustvarjanje in sledenje trendom odzivanje na potrebe in obnašanje trgov	prodaja proizvodov, ki so novi za podjetje ter novi za trg - inovacije ¹⁰
dvig števila podjetij, ki temeljijo na trajnostnem razvoju in poslujejo stabilno razumevanje kulture povezovanja, ki je ključna za razvoj inovacijskih ekosistemov	sodelovanje inovativnih malih podjetij z ostalimi podjetji in organizacijami dvig odstotnega deleža sodelovanj in inovacij ¹¹
dvig števila inovativnih podjetnikov dvig javne podpore inovativnosti na vseh področjih monitoring obeh pojavov v Sloveniji in primerjava z drugimi državami	št. pojavnosti v javnih medijih ¹² št. dobrih praks inovativnosti št. inovativnih podjetij in podjetnikov

Razvojni potenciali

Pri oceni stanja inovativnosti, oblikovanju političnih odzivov na nove izzive in priložnosti je treba upoštevati slovensko zgodovino, geografsko lego ter kulturne in institucionalne značilnosti. Kot majhno, odprto gospodarstvo, kjer v okviru EU in Evropske monetarne unije živi približno 2 milijona ljudi, mora Slovenija najti načine, da ostane konkurenčna in da izkoristi prednosti novega razvoja na EU in svetovnih trgih.

Na splošno ima Slovenija dobre možnosti za nadaljnji razvoj, ki temelji na ustvarjalnosti njenega prebivalstva in inovativnosti, katerega uresničitev pa zahteva nenehno prilagajanje.

Prednosti

- vodilni inovator med državami srednje in vzhodne Evrope pri kazalnikih, povezanih z inovativnostjo in skupno intenzivnostjo za R&R
- veliko znanstvenih in kreativnih talentov; veliko človeških virov, ustvarjalnost je dobro poznana
- grozdi odličnosti v akademskem in industrijskem raziskovanju
- povečanje števila in kakovosti znanstvenih publikacij, uspešne mednarodne raziskave
- priznavanje vloge inovativnosti pri razvoju gospodarstva (sprejeta Strategija razvoja in inovacij za Slovenijo 2011–2020 in Nacionalni program visokega šolstva 2011–2020 veliko pozornosti posvečata inovativnosti v vladi, industriji in na akademski ravni)

Slabosti

- razkorak v produktivnosti med državami EU in državami OECD
- nizko število patentov, izvoz visoke tehnologije
- toga – in pri pomembnih vidikih slaba – organiziranost univerz
- slovenski inovacijski sistem je nekje visoko internacionaliziran (npr. sodelovanje v EU programih R&R), drugje pa bistveno manj (npr. pritegnitev tujih študentov in raziskovalcev)

¹⁰ OECD, 2012. Reviews of Innovation Policy

¹¹ OECD, 2012. Reviews of Innovation Policy

¹² Statistika 2006–2012 InCo gibanje oz. analiza spletnih portalov

- pomanjkanje inovacijskih infrastruktur za množično inoviranje (zajem raznolikih predlogov in uspešna manifestacija na trgu)

Glavne priložnosti, ki jih Slovenija lahko izkoristi na področju inovativnosti in s tem razvijanju svoje konkurenčnosti, najdemo predvsem pri izkoriščanju inovativnega potenciala na področju raziskav in nujni povezavi tega potenciala z zasebnim sektorjem. Pomembna je tudi povezava z nevladnim sektorjem in vladnimi inštitucijami. Gre predvsem za razvoj inovativnih in aplikativnih nematerialnih in netehnoloških inovacij, ki bodo dvignile dodano vrednost in konkurenčnost Slovenije. Raziskave naj odgovarjajo na realne potrebe vseh sektorjev in Slovenije v odnosu do EU in globalnih trgov. Doprinesejo lahko k socialnemu in ekonomskemu razvoju, vključno z rastjo produktivnosti. Zelo pomembno je tudi vlaganje v izobraževanje in ozaveščanje o inovativnosti ter spodbujanje kreativnega in inovativnega razmišljanja pri mladih.

Glavni ključ do uspeha je zagotovo uspešno povezovanje in sodelovanje med različnimi sektorji, organizacijami in podjetji. Če bomo svoje potenciale dobro izkoristili, imamo priložnost, da se razvijemo v inovativno središče razširjene EU, v centralni in balkanski regiji EU. Ravno tako lahko vstopimo v inovativna središča v Evropi, Ameriki in Aziji. Naša majhnost nam daje prednost pri osredotočanju in hitrost pri implementaciji, kot tudi učinkovitost organiziranja in zmožnost prilagajanja na priložnosti, ki jih ponuja trg.

Investicijska področja

Naziv investicijskega področja	Pričakovani rezultati	Ukrepi/projekti za doseganje rezultatov
financiranje inovativnih idej/projektov z vzpostavitvijo Sklada za spodbujanje inovativnosti	dvig števila mladih inovativnih podjetij in nevladnih inovativnih organizacij	ustanovitev sklada in zagotovitev finančnih sredstev
investicija v ljudi, ki želijo novo znanje z izobraževanjem za inovativne preboje	dvig števila podjetij in nevladnih organizacij, ki temeljijo na inovativnih prebojih	organizacija taborov in dogodkov za izobraževanje in generiranje prebojnih idej organizacija predavanj o inovativnosti na fakultetah kot obvezni del visokošolskega izobraževanja
spodbujanje inovativnosti na stopnjah osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja	dvig inovativnega mišljenja in sprejemanja inovativnosti med mladimi in učitelji/profesorji	izobraževanje učiteljev in profesorjev za spodbujanje inovativnosti v šolah izvajanje natečajev inovativnosti za mlade zagotavljanje finančnih sredstev za izvedbo izobraževanj in natečajev
spodbujanje razvoja modelov za množično inoviranje	dvig števila inovacijskih predlogov in razvoj inovacijske kulture	zagotavljanje finančnih sredstev za razvoj novih modelov inoviranja; promocija inovacijske kulture in vrednot
spodbujanje globalnega povezovanja s primernimi mednarodnimi partnerji in okolji	preboj slovenske inovativnosti v svet; oblikovanje mednarodnih inovacijskih ekosistemov	finančna sredstva za organizacijo mednarodnih inovacijskih vozlišč, vključevanje Slovenije v obstoječe mednarodne inovacijske mreže; komuniciranje o slovenski inovativnosti v globalnih medijih in na globalnih konferencah

2.3 Prostor in stanovanjska politika

Ocena stanja

Področje infrastrukture in pripadajoče sektorje moramo presoјati v kontekstu vseh ostalih področij. Področja trajnostne mobilnosti in prometne infrastrukture, energetike, prostora in stanovanjske politike so tesno povezana predvsem s področji naravnih virov, konkurenčnosti in trga dela ter s socialo in zdravjem. Energetske, prometne, prostorske in sorodne politike moramo prilagajati tudi ciljem politike trajnostnega razvoja in prehoda v nizkoogljično družbo.

Medsebojna neuskklajenost strategij na vseh omenjenih področjih je eden od največjih problemov današnjega stanja in ogroža njihovo uresničevanje. Neuskklajeni cilji prostorskih politik in strategij (npr. Strategija prostorskega razvoja Slovenije - SPRS) so nerealni in premalo konkretizirani. Drugi ključni problem pa je t.i. implementacijski deficit na področju prostorskih aktov, na kar opozarja tudi OECD.¹³ Vsa pozornost na področju prostora je posvečena prostorskemu načrtovanju, predvsem na ravni občin (načrtovanje namenske rabe, omogočanje (novo)gradenj). Vidiki rabe, vzdrževanja in prenove prostora, kjer so lahko ukrepi bolj neposredni, učinki pa bistveno hitrejši, so sistemsko zapostavljeni.

Ogljični odtis prenove je na splošno nižji od ogljičnega odtisa novogradnje, zato bi bilo potrebno večjo pozornost posvečati prenovi stavb. V Veliki Britaniji novogradnja v povprečju prispeva 50t, prenova pa le 15t CO₂.¹⁴ Število stanovanj za slabe 4 % presega število gospodinjstev.¹⁵ Sistemskih ukrepov za celovito prenovu obstoječih stavb in premagovanje s tem povezanih ovir skoraj ni, z izjemo ukrepov za spodbujanje energetske prenove.

Energetska prenova stavb se izvaja, a mnogo prepočasi, premalo sistemsko in zgolj na ravni posamezne stavbe, deloma celo na ravni posameznega stanovanja. Dobra praksa se uveljavlja pri prenovi javnih stavb, predvsem v šolstvu in zdravstvu (projekti v okviru OP ROPI¹⁶). V okviru projekta Intense – energy efficiency si je mesto Ptuj zadalo cilj energetske prenove 25 % stavb v mestnem jedru do leta 2020.

Slovenija ima s stališča prostorske učinkovitosti, trajnostne mobilnosti in energetske učinkovitosti izrazito neugodno razpršeno poselitev. Neugodna poselitvena struktura je skupaj s tranzitno lego danes med razlogi za to, da se Slovenija uvršča na nečastno prvo mesto v Evropi glede na število potniških kilometrov na prebivalca.¹⁷

V Sloveniji je odstotek lastniških stanovanj med najvišjimi v EU,¹⁸ kar povzroča nefleksibilnost trga nepremičnin, otežuje osamosvajanje mladih, zmanjšuje mobilnost in stopnjuje pritisk na depriviligirane sloje prebivalstva. Breme neprimernih lastniških stanovanj tudi vpliva na to, da so stanovanja slabo vzdrževana.

¹³ OECD, 2011. Territorial Reviews: Slovenia 2011, OECD Publishing

¹⁴ EHA, 2008. New Tricks with Old Bricks, London

¹⁵ SURS, 2011a. Stanovanjski standard, Slovenija, večletno: <http://pxweb.stat.si/pxweb/dialog/statfile2.asp> (dostop: 30.10.2012)

SURS, 2011b. Gospodinjstva po tipu, številu članov in tipu območja, Slovenija, večletno: <http://pxweb.stat.si/pxweb/dialog/statfile2.asp> (dostop: 30.10.2012)

¹⁶ Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture za obdobje 2007–2013

¹⁷ SURS, 2012. Evropski teden mobilnosti 2012: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=4952 (dostop: 30.10.2012)

¹⁸ Eurostat, 2012. Dwellings by type of ownership, type of building and occupancy status, 2001: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do> (dostop: 30.10.2012)

Cilji in kazalniki

Opis specifičnega cilja	Naziv kazalnika
do leta 2020 zmanjšati porabo energije v stavbah za 20 % z energetske prenovne stavb in, kjer je smiselno, v sklopu celovite prenovne stavb	poraba energije v stavbah za stavbni fond kot celoto, po regijah, občinah, naseljih
sistem poselitve in sistem multimodalnega javnega prometa soodvisno razviti v učinkovito celoto	pokritost 90 % prebivalstva z javnim prevozom s frekvenco do 30 minut v konicah
povečati selitveno mobilnost prebivalstva	odstotek prebivalcev, ki so se preselili v zadnjih 5 letih
povečati delež nelastniških oblik stanovanj (najem, stanov. zadruga ...)	odstotek stanovalcev v lastniških stanovanjih
omogočiti mladim alternativne oblike stanovanj in osamosvojitve	povprečna starost pri odselitvi od doma

Razvojni potenciali

Uveljaviti je treba novo paradigmo prostorskega razvoja, ki bo vključevala usmerjanje razvoja v krepitve regionalnih središč; večnamensko oz. mešano rabo naselij; razumno gostoto poselitve; načrtovanje prenovne v obstoječih mejah naselij; načrtovanje naselij in umeščanje objektov v prostor ob upoštevanju sodobnih načel URE in vpeljave OVE; izboljševanje dostopnosti s spodbujanjem trajnostne mobilnosti ob hkratnem zmanjševanju potrebe po mobilnosti; spodbujanje prehranske in energetske samooskrbe širših regionalnih območij, središč funkcionalnih regij.

Novi paradigmi bo treba prilagoditi tudi sistem prostorskega načrtovanja, ki je danes nepovezano in neučinkovito ter prenормirano. Usmerjeno je v plane namesto v njihove učinke. Bodoče prostorsko načrtovanje mora biti nadsektorsko, vključujoče, odprto in transparentno, usmerjeno mora biti v doseganje predhodno jasno opredeljenih ciljev na vseh ravneh, učinki pa morajo biti merljivi. Pri tem je ključna priložnost v urbani prenovi, ne v zagotavljanju na novo zazidljivih površin na kmetijskih zemljiščih. Raba in vzdrževanje prostora sta vsaj enakovredna prostorskemu načrtovanju.

Slovenija je imela v preteklosti dobro razvit policentrični sistem naselij, ki sta ga motorizacija in posledično razprševanje poselitve načela. Posledično so tudi regije postale izrazito šibke, celoten prostor pa se vse bolj navezuje na Ljubljano. Slovenija z drobljenjem postaja vse bolj centralizirana. Z razvojem sodobnega JPP, kakovostnim urejanjem prostora v regionalnih in lokalnih središčih, načrtno krepitvijo njihovih funkcij ter z usmerjeno in dobro organizirano prenovno stanovanjskih ter ostalih območij in stavb v središčnih naseljih imamo priložnost trend obrniti v smer zgoščanja poselitve v trajnostnih mestih. S partnerskim povezovanjem regionalnih središč, majhnih in srednje velikih mest ter njihovega zaledja v močne regije lahko dosežemo tudi enakomeren razvoj podeželja. Glede na specifično razpršeno poselitve je priložnost za trajnostni razvoj regij tudi razvoj alternativnih oblik kolektivnega potniškega transporta, prilagojenega specifičnim potrebam.

Lastništvo stavb, predvsem večstanovanjskih, je v Sloveniji izrazito razdrobljeno, lastniki nepremičnin pa so pogosto prešibki za njihovo vzdrževanje. Investicijski cikel celovite prenovne območij in energetske prenovne stavb je velika priložnost za ponovni zagon gradbeništva, predvsem majhnih in srednje velikih podjetij. Za ta preboj bo potrebno uskladiti tudi zakonodajo in sheme organizacije in financiranja prenovne. Ob ciklusu prenovne je priložnost za krepitve najemnega stanovanjskega fonda in razvoj alternativnih, nelastniških oblik reševanja stanovanjskega problema, kot so stanovanjske zadruge.

Investicijska področja

Naziv investicijskega področja	Pričakovani rezultati	Ukrepi/projekti za doseganje rezultatov
celovita prenova (stanovanjskih) stavb in območij	<p>povečana energetska učinkovitost obstoječih stanovanjskih stavb</p> <p>10 % stanovanjskih stavb celovito prenovljenih do leta 2020</p> <p>izboljšana funkcionalnost stanovanjskega fonda, prilagojena struktura stanovanj</p>	<p>uvredba območij prenove z organizirano shemo prenove in s projektnimi pisarnami</p> <p>posojilna in jamstvena shema za energetske prenove</p> <p>vzpostavitev pravne podlage za obvezno prenovo</p>
energetska prenova javnih stavb	<p>povečana energetska učinkovitost javnih stavb</p> <p>15 % javnih stavb, predvsem v šolstvu in zdravstvu, celovito prenovljenih do 2020</p>	<p>pospešitev energetske sanacije javnih stavb z energetskim pogodbeništvom, razpisi za sofinanciranje prenove javnih stavb s pomočjo EU sredstev</p>
integracija JPP in prostorskega načrtovanja	<p>usmerjanje poselitve v območja z razvitim JPP in prilagoditev alternativnih oblik JPP za obstoječa razpršena območja</p>	<p>prilagoditev sistemov JPP, P+R in drugih oblik kolektivnega osebnega transporta (carpooling, carsharing ...)</p> <p>prevetritev občinskih prostorskih aktov in izločanje površin, ki ne ustrezajo standardom dostopnosti ali obdavčitev stanovanjske gradnje na takih območjih</p> <p>sprememba in postopna ukinitvev plačevanja stroškov za prevoz na delo</p>
najemniški (profitni in neprofitni) stanovanjski sektor in druge nelastniške oblike stanovanj	<p>sprostitev nezasedenih stanovanj in na novo pridobljena stanovanja (prenova, novogradnja) na najemniškem trgu</p>	<p>namensko zagotavljanje stavbnih zemljišč za najemna stanovanja na primernih lokacijah</p> <p>namenska politika posojil (ugodna posojila, jamstva nad vrednostjo hipoteke, premostitvena posojila)</p> <p>ureditev statusa stanovanjskih kooperativ in drugih nevladnih neprofitnih stanovanjskih organizacij</p> <p>davčne olajšave za nepremičnine v najemu</p>

2.4 Upravljanje zavarovanih območij

Ocena stanja

Slovenija je država z visoko biotsko raznovrstnostjo, trenutno najvišjim deležem teritorija, vključenim v evropsko mrežo zavarovanih območij Natura 2000 in mednarodno priznano stroko na področju varstva narave (dva podpredsednika za Evropo IUCN-jeve Svetovne komisije za zavarovana območja WCPA v zadnjih 15-ih letih). Imamo Triglavski narodni park (TNP), 3 regijske parke (Kozjanski, Notranjski park in Škocjanske jame), 41 krajinskih parkov, 676 ožjih zavarovanih območij in vsaj na papirju dve biosferni območji (Julijske Alpe in Kras). Nekaj zavarovanih območij upravljajo javni zavodi (poleg državnega Zavoda za varstvo narave 11 zavodov za posamezna območja), večina območij pa nima vzpostavljenega učinkovitega upravljanja. S tega vidika so posebej zanimivi trije primeri koncesijskega upravljanja zavarovanih območij: Krajinski park Logarska dolina, Krajinski park Sečoveljske soline in Naravni rezervat Škocjanski zatok. Koncesije za upravljanje teh območij so bile vse podeljene pred letom 2000. Vsa tri območja so v Sloveniji med zglednimi, tako glede ekosistemskih storitev, ki jih opravljajo, kot glede ekonomskih učinkov za razvoj lokalnih skupnosti. Prav tako so prepoznana kot primeri dobre prakse v mednarodni javnosti.

Kljub visokemu deležu ozemlja pod Naturo 2000 pa Evropska komisija ugotavlja, da sedanje omrežje v Sloveniji še ne zadošča zahtevam Direktive o habitatih in Direktive o pticah, in je proti Sloveniji sprožila več postopkov, v katerih zahteva razširitev mreže in učinkovitejše varstvo območij. Hkrati Slovenija ne izkorišča vseh sredstev EU za varstvo narave, ki so ji na voljo. Letos je MKO kot pristojni nacionalni organ za zbiranje projektnih predlogov na nacionalni ravni Evropski komisiji posredovalo le en projekt s sklopa Narava in biotska raznovrstnost. Razlog za to je pomanjkanje javnih sredstev države in zavodov za lastno udeležbo pri projektih.

Ključna ovira nadaljnjemu razvoju sistema zavarovanih območij je, da je nekdanje Ministrstvo za okolje in prostor od sprejema Zakona o ohranjanju narave leta 1999, čeprav ta omogoča koncesijsko upravljanje, vztrajalo, naj zavarovana območja upravljajo le javni zavodi, za črpanje sredstev EU pa je zahtevalo, da je tudi lastna udeležba lahko le iz javnih virov. To ob omejenih javnih sredstvih avtomatsko postavlja omejitev novim zavarovanjem, razvoju obstoječih zavarovanih območij in črpanju evropskih in drugih mednarodnih sredstev na področju varstva narave. Hkrati pa javne institucije varstva narave (z nekaj izjemami) niso uspešne pri upravljanju zavarovanih območij in njihovem vključevanju v TR lokalnih skupnosti in regij. Zadnji indikator tega neuspeha je želja občine Bohinj po izločitvi naselij v Bohinju iz TNP, čeprav so pred leti prebivalci na referendumu že odločili, da želijo biti v parku.

Na podlagi izkušenj obstoječih zavarovanih območij v zasebnem upravljanju je mogoče hkrati izpolniti zahteve evropske zakonodaje in zagotoviti pozitiven prispevek zavarovanih območij k razvoju podeželja in regionalnem razvoju.

Cilji in kazalniki

Opis specifičnega cilja	Naziv kazalnika
<p>podeliti koncesije za upravljanje zavarovanih območij lastnikom zemljišč, lokalnim skupnostim, podjetjem in nevladnim organizacijam</p> <p>povečati št. koncesij iz 3 na vsaj 10</p>	<p>število koncesij za upravljanje zavarovanih območij</p>
<p>v kompleksnih zavarovanih območjih pogodbeno vključiti lastnike zemljišč, lokalne skupnosti, podjetja in NVO (izvajanje upravljanja na pod-območjih ali nalogah) - vsaj 20 pogodb</p>	<p>število pogodb o sodelovanju pri upravljanju zavarovanih območij</p>
<p>zagotoviti črpanje evropskih sredstev in zasebne investicije v upravljanje zavarovanih območij</p> <p>več kot 5 mio EUR investicij letno</p> <p>vsaj 350 novih delovnih mest</p>	<p>skupna višina investiranih sredstev letno</p> <p>število novih delovnih mest</p>

Razvojni potenciali

V svojih dokumentih o prihodnji politiki ohranjanja narave v EU Evropska komisija poudarja dve temi: ekosistemske storitve in sodelovalno (kolaborativno) upravljanje. Pri ekosistemskih storitvah gre za ekonomsko vrednotenje storitev, ki jih ekosistemi nudijo družbi in gospodarstvu (voda, biodiverziteteta, biomasa, vezava ogljika, rekreacija, zdravje, prepoznavnost ...) in zagotavljanje ustreznega finančnega toka za lastnike in skrbnike teh ekosistemov (običajno lokalne skupnosti). Pri sodelovalnem upravljanju pa gre za gradnjo partnerstev z lastniki, lokalnimi skupnostmi, državnimi organi, podjetji in civilno družbo pri zagotavljanju ekosistemskih storitev in njihovem trženju namesto tradicionalnega administrativnega varstva.

Na podlagi izkušenj zavarovanih območij, ki so v zasebnem upravljanju (Logarska dolina, Sečoveljske soline, Škocjanski zatok), in kolaborativnega upravljanja posameznih delov ali nalog obstoječih zavarovanih območij (Planinski muzej Mojstrana, parkiranje in javni prevoz v občinah TNP, Kozjansko jabolko ...) je možno v nekaj letih bistveno izboljšati upravljanje zavarovanih območij z javnimi zavodi in vzpostaviti učinkovito upravljanje za ostala obstoječa in načrtovana območja brez dodatnih sredstev državnega proračuna.

Koncesijsko varstvo lahko na podlagi z Zakonom o ohranjanju narave predpisanega postopka prevzamejo občine, podjetja in organizacije, ki so aktivne na področju lokalnega razvoja podeželja oz. regionalnega razvoja na posameznem območju. Tak primer je Logarska dolina d.o.o., ki jo sestavljajo lastniki zemljišč in turistični ponudniki v dolini. To pomeni, da te organizacije začnejo upravljati območja brez proračunskih sredstev, imajo pa možnost zagotavljati financiranje svojega dela iz neposrednih prihodkov, sredstev za razvoj podeželja, regionalni razvoj in turizem, programa LIFE, programov Interreg in raziskovalnih programov EU. Prav tako lahko obstoječi upravljavci zavarovanih območij del svojih nalog s pogodbo zaupajo partnerskim organizacijam znotraj območja.

Pri tem je treba zagotoviti ustrezne kriterije kakovosti upravljanja, ki vključujejo obveznost participativne priprave in izvajanja načrta upravljanja. V proračunskem obdobju 2014 bi tako lahko vzpostavili zasebno varstvo v vsaj 10-ih novih zavarovanih območjih in pogodbeno varstvo na 20-ih podobmočjih ali nalogah obstoječih zavarovanih območij. Sredstva iz Evropskega sklada za regionalni razvoj (ESRR) in Evropskega socialnega sklada (ESS) bi morali nameniti za pripravo načrtov upravljanja, usposabljanje širokega kroga udeležencev v procesu upravljanja (lastniki, ponudniki storitev, občinske uprave, civilna družba ...), razvoj in vzdrževanje infrastrukture za

obiskovalce in trženje zavarovanih območij, sredstva iz Sklada za razvoj podeželja pa za vzdrževanje habitatov.

Investicijska področja

Naziv investicijskega področja	Pričakovani rezultati	Ukrepi/projekti za doseganje rezultatov
načrti upravljanja zavarovanih območij	hkratno doseganje ciljev ohranjanja narave in razvoja	študije stanja habitatov in vrst participativna priprava načrtov upravljanja
usposabljanje udeležencev v upravljanju	povečana učinkovitost upravljanja	programi usposabljanja za lastnike, ponudnike storitev, aktiviste izmenjava izkušenj
infrastruktura za obiskovalce	povečanje privlačnosti in nosilne sposobnosti za rekreacijo in zeleni turizem	obnova, gradnja in upravljanje infrastrukture za obiskovalce: poti, centri za obiskovalce, parkirišča in javni prevoz, okoljska sanacija prenočitvenih in gostinskih objektov
vzdrževanje habitatov	dobro stanje habitatov, dejavnost za lastnike zemljišč in lokalne prebivalce	programi vzdrževanja habitatov, kot so košnja travnikov, paša na ogroženih pašnikih, krčenje zaraščajočih površin, sonaravno gospodarjenje z gozdovi, sonaravno urejanje voda
trženje zavarovanih območij in njihovih znamk	povečanje obsega zelenega turizma	registracija blagovnih znamk in porekla promocija zavarovanih območij v okviru trženja turizma

2.5 Financiranje okoljskih nevladnih organizacij

Ocena stanja

Nevladne organizacije (NVO) igrajo pomembno vlogo pri oblikovanju in uresničevanju trajnostnega razvoja in participativne demokracije. Slovenske okoljske NVO pa so kljub veliki podpori in zaupanju javnosti v deprivilegiranem položaju glede na ostale NVO. Kljub izraziti družbeni potrebi po njihovem delovanju se zaradi neurejenega sistemskega okolja oz. neobstoječih virov programskega in projektnega sofinanciranja borijo za obstanek. Med vsemi NVO v Sloveniji imajo okoljske najbolj neugodno finančno sliko državnega proračunskega sofinanciranja. Po podatkih analize CNVOS¹⁹ okoljske NVO dobijo le 0,2 % vseh sredstev, namenjenih NVO. Po analizi Ministrstva za javno upravo iz leta 2005 so okoljske NVO dobile 0,4 %, torej se je stanje poslabšalo. Raziskava *Financiranje okoljskih neprofitnih organizacij v Sloveniji*²⁰ je pokazala, da kar 70 % organizacij ocenjuje svoj finančni položaj kot nestabilen, slab ali zelo slab. Raziskava je pokazala tudi slabo stanje na področju zaposlenosti. Kar 54 % respondentov nima nobene polno zaposlene osebe. Težava se pojavlja zaradi usihanja tujih virov, saj so bile do sedaj okoljske NVO od njih močno odvisne. Samo v zadnjih štirih letih so namreč iz tujih virov dobile več kot 2 milijona EUR, kar pomeni, da so bile izredno uspešne pri pridobivanju mednarodnih sredstev in so na področje varstva okolja v Sloveniji pripeljale veliko tujih virov. Problem predstavlja tudi pridobivanje sredstev od podjetij, saj so ta bolj usmerjena v socialno področje, po drugi strani pa okoljske NVO zaradi konflikta interesov ne sprejemajo sredstev od podjetij onesnaževalcev, ki bi preko njih izvajala okoljsko zavajanje. Zaradi vsega zapisanega je financiranje iz javnih virov še toliko bolj pomembno. Nezavidljiv finančni položaj ogroža obstoj in razvoj NVO. Priča smo kadrovske podhranjenosti, odtekanju znanja in nezmožnosti zagotavljanja kontinuitete vsebinskega dela.

Pomen NVO je izpostavljen tudi na [spletnih straneh slovenskega Ministrstva za kmetijstvo in okolje](#) (MKO), ki priznava NVO ključno vlogo pri razvoju in uresničevanju demokracije in človekovih pravic. Glede na izredno skromna finančna sredstva s strani MKO, le ta kot matični resor, očitno priznava vlogo NVO le na papirju. Situacija se je z ukinitvijo razpisov za projektno sofinanciranje informiranja in ozaveščanja še poslabšala, poleg tega pa razpisa za programsko dveletno sofinanciranje MKO v letu 2013 sploh ni objavil.

Po podatkih MKO je v Sloveniji 234 nevladnih organizacij s področja varstva okolja in narave, med njimi jih ima kar 41 status delovanja v javnem interesu.

¹⁹ CNVOS, 2009. Analiza vpetosti nevladnega sektorja v mrežo izvajalcev javnih storitev – pregled financiranja NVO s strani ministrstev in mestnih občin v 2009

²⁰ Raziskava, ki jo v okviru magistrskega dela opravila Mirjam Papler, je potekala prek spletne ankete spomladi 2011 in vključuje 63 respondentov – okoljskih nevladnih organizacij.

Cilji in kazalniki

Opis specifičnega cilja	Naziv kazalnika
pripravljena strategija razvoja in sodelovanja z NVO na 4-ih stebrih: 1) civilni dialog 2) sistemsko pravno okolje 3) financiranje 4) zaposlovanje, ki podpira cilje, in akcijski načrt v izvajanju	sprejeta strategija in akcijski načrt delež doseženih ciljev strategije in izvedenih aktivnosti iz akcijskega načrta
6% stopnja zaposlenosti v nevladnem sektorju	stopnja zaposlenosti v nevladnem sektorju
1% delež dohodnine za donacije splošno koristnim organizacijam razširitev mehanizma na davek od dobička pravnih oseb z delujočim skladom za razvoj NVO iz nerazporejenega deleža dohodnine	delež namenitve dohodnine in davka na dobiček za donacije sklad za razvoj NVO, ki financira projekte in delovanje NVO iz nerazporejene namenitve

Razvojni potenciali

Nevladni sektor je v Sloveniji vsebinsko pester in številčno bogat, saj združuje več kot polovico državljanov. Glede na zelo slab trenutni položaj je to sektor, ki Sloveniji omogoča največje razvojne priložnosti. V novem obdobju lahko oblikujemo partnerstva z vključeno civilno družbo in v načrtovano vizijo vključimo okrepitev nevladnega sektorja. Izkušnje iz mnogih držav kažejo, da se nam bo vložek večkratno poplačal.

NVO s svojo neodvisnostjo in strokovnostjo, s sooblikovanjem razvojnih vizij in zakonodaje ter z uvajanjem novih idej, razmislekov in kritik soustvarjajo delovanje družbe. Ključne so pri doseganju družbenega soglasja za prehod na bolj trajnostne oblike razvoja. Bistveni dejavniki predstavljajo tudi na področju nadzora nad izvajanjem okoljevarstvene zakonodaje in politik ter na področjih ozaveščanja in informiranja, kjer imajo velik vpliv in so veliko aktivnejše in uspešnejše kot država.

Zanimiv je potencial prenosa javnih funkcij na NVO, ki bi lahko marsikatere storitve izvajale ceneje in bolje kot javni sektor. Ozaveščanje in informiranje javnosti o okoljskih vsebinah je naloga, ki se je že v veliki meri prenesla na okoljske NVO. Mobilizacijski potencial nevladnega sektorja je izjemno velik, kar sta dokazali akciji *Očistimo Slovenijo v enem dnevu* v letih 2010 in 2012.

Velik potencial je pozitivna podoba NVO in visoka stopnja zaupanja v nevladni sektor. Rezultati raziskave Civil society index²¹ iz leta 2004 so v Sloveniji pokazali visoko stopnjo zaupanja v NVO. Javnost najbolj zaupa NVO, bolj kot policiji, televiziji, večjim podjetjem, časopisom, cerkvi, vladi in političnim strankam.

Neodvisnost od vlad in drugih družbenih sektorjev je ena glavnih prednosti NVO. Njihova prisotnost je pomembna za zagotovitev dobrega ravnotežja med interesi drugih akterjev, NVO so dragocene pri usklajevanju in usmerjanju stališč nacionalnih organizacij in državljanov kot prispevku k procesu odločanja. Za razvoj in izvajanje politike sodelujejo tudi pri pripravljalnem delu in v strokovnih skupinah ter izvajajo raziskave.

Glede na sedanjo primerjalno nizko stopnjo zaposlenosti v sektorju predstavljajo NVO velik zaposlitveni potencial, predvsem za vključevanje mladih, ki iščejo prvo zaposlitev. Nevladni sektor

²¹Pravno-informacijski center nevladnih organizacij, Ceos d.o.o., marec 2004. Civil society index

lahko prispeva velik delež novih prepotrebnih delovnih mest, hkrati pa izkorišča tudi velik potencial prostovoljcev, ki jih NVO združujejo, usposablajo in aktivno vključujejo na najrazličnejših področjih.

Vključenost v mednarodne projekte, ki jih financirajo EU ali bilateralni skladi, je s pritokom denarja iz tujine zanimiva »izvozna« priložnost, ob hkratnem zagotavljanju pomembnih funkcij prehoda Slovenije v trajnostno družbo in vpetosti v mednarodna dogajanja. Znanja NVO za pridobivanje in vodenje mednarodnih projektov so velik kapital.

Investicijska področja

Naziv investicijskega področja	Pričakovani rezultati	Ukrepi/projekti za doseganje rezultatov
namenitev dohodnine in davka od dobička pravnih oseb za donacije splošno koristnim organizacijam	okrepljen nevladni sektor, sposobnejši za civilni dialog in z novimi zaposlitvenimi priložnostmi	povišanje stopnje namenitve dohodnine in uvedba namenitve davka od dobička pravnih oseb vzpostavitev sklada za financiranje razvoja NVO iz nerazporejenega deleža dohodnine in davka od dobička pravnih oseb
sofinanciranje in avansiranje mednarodnih projektov	zagotovljeni pogoji za povečano število mednarodnih projektov NVO, ki zagotavljajo pomembne funkcije prehoda v trajnostno družbo in nova delovna mesta	resorna ministrstva v svojih proračunih zagotovijo sredstva za sofinanciranje projektov EU in drugih mednarodnih projektov na svojem področju znotraj sklada za razvoj NVO omogočiti premostitvena sredstva za NVO, ki izvajajo projekte EU (za pozitiven denarni tok)
namenitev 1 % prihodkov od okoljskih taks okoljskim NVO	okrepljeni nevladni sektor na področju trajnostnega razvoja, okolja in narave - usposobljen za bolj aktivno vstopanje v civilni dialog, izvajanje storitev in odpiranje novih delovnih mest, ki prispevajo k višji kakovosti življenja	s sprejetjem določila v zakonu o varstvu okolja (ZVO) zagotovitev namenitve 1 % od sedanjih 125 milijonov EUR okoljskih davkov za projekte okoljskih NVO Eko sklad upravlja s skladom NVO

III. Programi Zelenega razvojnega preboja

3.1 Prehranska samooskrba in ekološko kmetijstvo

Ocena stanja

Slovensko kmetijstvo pridelava vse manj za potrebe prebivalstva, onesnažuje preveč, je večinoma nekonkurenčno, porabi ogromno davkoplačevalskih sredstev (plačila v okviru skupne kmetijske politike - SKP), rezultati doseganja kmetijske politike pa po mnenju Računskega sodišča RS v pretežni meri kažejo ohranjanje nespremenjenega stanja.²² Zato sta že v Resoluciji o strateških usmeritvah slovenskega kmetijstva in živilstva - 2011 ustrezna prehranska varnost in proizvodnja hrane izpostavljeni kot strateški politični vprašanji.

Sedanja nizka raven samooskrbnosti pri zelenjavi, sadju, poljščinah idr. je v precejšnji meri povezana tudi z obstoječo strukturo kmetijstva, ki je neustrezna z več vidikov. Na velikem delu najboljših kmetijskih zemljišč gojimo koruzo za živinsko krmo, namesto da bi govedoreja temeljila na rabi travinja in paši na zemljiščih, ki jih ni možno obdelovati (in ki se kljub ukrepom – plačilom v okviru SKP – še vedno zaraščajo). Zdaj živina konkurira pridelavi za prehrano. Morali bi izkoristiti transformacijo sončne energije v za človeka sicer neužitno krmo (travinje) in nato prek živine v živila za ljudi. V obstoječem sistemu je bilanca CO₂ in učinkovitost rabe naravnih virov slaba, okolje (predvsem vodo) onesnažujejo zlasti herbicidi, ranljivost našega kmetijstva za posledice podnebnih sprememb (letošnja suša in pričakovane prihodnje) je ob taki pridelovalni strukturi zelo visoka, visok delež koruze med poljščinami²³ pa povečuje tudi privlačnost za škodljivce (širjenje obstoječih in novih škodljivcev).

Slovenija ima še posebej nizko stopnjo samooskrbnosti z ekološkimi živilami, v povprečju le 20 %, ob čemer povpraševanje po ekoživilih že vrsto let raste po visoki stopnji 10-15 % letno.²⁴ Premajhen obseg ekološke pridelave, še zlasti za trg, je povezan z vrsto strukturnih ovir in pomanjkanjem ustreznega podpornega okolja.²⁵ V Sloveniji z ukrepi/plačili kmetijske politike ne nudimo celovite podpore razvoju lokalno in globalno izjemno perspektivnega sektorja ekološkega kmetijstva in hrane, precej sredstev pa po drugi strani namenjamo za okoljsko malo učinkovite in med potrošniki neprepoznave »nacionalne sheme kakovosti«, kot je integrirana pridelava.²⁶ Še zlasti šibko je svetovanje in nasploh prenos znanja na področju ekološke pridelave. Kmetijsko svetovanje v okviru Kmetijsko gospodarske zbornice Slovenije - KGZS je financirano iz državnega proračuna, razvoja konkurence, ki bi ponudila kakovostne storitve za ekološko svetovanje, pa sedanji sistem ne omogoča.

²² Dnevnik 12.5. 2010: <http://www.dnevnik.si/slovenija/v-ospredju/1042358851> (dostop 27.10.2012).

²³ Kocjan Ačko D., Šantavec I. 2010. Crop rotation on arable and livestock farms in Slovenia. Acta agriculturae Slovenica, 95 - 3, september 2010, s. 245–251.

²⁴ Slabe, A., Kuhar, A., Juvančič, L., Tratar Supan, A. L., Lampič, B., Pohar, J., Gorečan, M., Kodelja, U. 2010. Analiza stanja in potencialov za rast ponudbe ekoloških proizvodov v luči doseganja ciljev Akcijskega načrta za razvoj ekološkega kmetijstva v Sloveniji do 2015: zaključno poročilo. BF, Odd. za zoot. in Inštitut za trajnostni razvoj, s. 78

²⁵ Slabe A., Lampič B., Juvančič L. 2011. Potenciali ekološke pridelave za trajnostno oskrbo s hrano v Sloveniji. (Organic production potentials for sustainable local food supply in Slovenia). Dela 36, s. 93–109.

²⁶ Kuhar A., Slabe A., Juvančič L. 2010. Determinants of purchasing behaviour for organic and integrated fruits and vegetables in Slovenia. Agric. Econ. Rev., 11, št. 2.

Cilji in kazalniki

Glavni cilj SRS oziroma nacionalnega programa razvoja podeželja (PRP) 2014–2020 naj bo povečanje samooskrbnosti s trajnostno pridelavo. Za to je potrebno prestrukturiranje kmetijske pridelave ob hkratnem povečevanju ekološke pridelave, zlasti tržne, zviševanju okoljskih standardov celotnega slovenskega kmetijskega sektorja in ob spodbujanju zdravih in za nizkoogljično družbo ustreznih prehranskih navad.

Opis specifičnega cilja	Naziv kazalnika
60% samooskrbnost z zelenjavo in sadjem, 70% samooskrbnost z žiti	delež samooskrbnosti po izbranih pridelkih
20 % zelenjave in poljščin ter 15 % sadja v ekološki pridelavi	delež ekološko obdelovanih zemljišč po kmetijskih rabah (zelenjava, poljščine, sadovnjaki)
20 % manjša poraba mesa	poraba mesa na prebivalca

Razvojni potenciali

Med pomembnimi prednostmi slovenskega kmetijstva so velika pedoklimatska pestrost in možnost za pridelovanje vseh vrst kultur in pridelkov na območju države, pa tudi razmeroma dobro ohranjena narava in biotska pestrost.

Slabosti so neustrezna pridelovalna struktura kmetijstva (preveč živinoreje v nižinah), zelo slabo znanje in strokovna usposobljenost za sodobno ekološko pridelavo, nizka motiviranost za tržno pridelavo in za povezovanje pridelovalcev z namenom trženja, pa tudi splošne omejitve kmetovanja, od katerih je nekatere moč zmanjšati (npr. velika razparceliranost pridelovalnih površin, pomanjkanje namakanja idr.), nekatere pa lahko omilimo s prestrukturiranjem pridelave. Slabost je tudi nestrategsko porabljanje sredstev za kmetijstvo, vključno s kmetijsko okoljskimi plačili (npr. previsoka za travinje, prenizka za njive).

Priložnosti so veliko povpraševanje domačih kupcev po slovenskih ekoživilih (ob trenutnem 80% uvozu ekoživil), konstantna rast porabe ekoživil (kljub krizi) in povečanje zanimanja za slovenske pridelke oziroma živila, za katere je priložnost tudi v povezovanju z razvojem kakovostnega in zelenega turizma ter gastronomije (kot kažejo uspešni primeri razvoja teh področij v tujini).

Razvojni potencial slovenskega kmetijstva je tako potrebno iskati predvsem v pridelavi kakovostnih živil, še zlasti ekoloških, dodajanju vrednosti pridelkom in krajšanju preskrbnih verig.

Investicijska področja

Naziv investicijskega področja	Pričakovani rezultati	Ukrepi/projekti za doseganje rezultatov
prestrukturiranje kmetijske pridelave	povečanje samooskrbnosti v rastlinski pridelavi, izboljšana raba naravnih virov, zmanjšanje onesnaževanja	investicijska podpora, priprava povezovalnih projektov, izobraževanje pridelovalcev
kakovostno in relevantno svetovanje in prenos znanja v ekološkem kmetijstvu	izboljšana usposobljenost ekoloških kmetov	koncesija za izvajanje svetovanja in usposabljanj, nediskriminatorni javni razpisi za izvajalce
ekološka pridelava, predelava in trženje; promocija, socioekonomija	usposobitev za zelene poklice v kmetijstvu in povezanih dejavnostih	razpisi za razvoj in izvajanje usposabljanj
ekološka pridelava, predelava in trženje; promocija, socioekonomija	ustvarjanje zelenih delovnih mest, izboljšanje ekonomije podeželja	razpisi za podporo inovativnim projektom (tudi za nevladne organizacije)
ekološka pridelava, predelava in trženje; ekonomika, socioekonomija		podpora raziskovalnim projektom: nacionalni in projekt ERA-net CORE Organic

3.2 Gozd in les

Ocena stanja

Gozd in les sta za Slovenijo strateška prednost kot dva od nekaj naravnih virov, s katerimi je Slovenija bogata. Vrednostna veriga lesa v Sloveniji sega od trajnostnega, multifunkcionalnega in sonaravnega gospodarjenja z gozdovi, preko predelave lesa, oblikovanja, proizvodnje in prodaje lesnih izdelkov, do izrabe lesnih ostankov za proizvodnjo energije. Ta vrednostna veriga je leta 2010 zagotavljala nekaj manj kot 21.666 delovnih mest in predstavlja 1,9% delež BDP, pri čimer se njen delež po letu 2000 stalno zmanjšuje, ob tem da je letni posek lesa v zadnjih letih za več kot 50 % manjši od letnega prirastka in da velik del lesa izvozimo nepredelanega.

Lesna zaloga in prirastek slovenskih gozdov naraščata že več kot 50 let. Povprečna lesna zaloga v vseh gozdovih je presegla 257 m³/ha, v gospodarskih gozdovih (večnamenskih gozdovih in gozdovih s posebnim namenom, v katerih so gozdno gospodarski ukrepi dovoljeni) pa dosega že 280 m³/ha. Z načrtnim gospodarjenjem smo se približali optimalni zalogi 320–330 m³/ha.²⁷ Gozdovi predstavljajo pomemben ponor ogljika, kar upošteva tudi Kjotski protokol. Slovenski gozdovi letno vežejo približno 5 Mt ogljikovega dioksida, od česar se nam v doseganje kjotskih ciljev znižanja emisij šteje 1,32 Mt CO₂. Za obdobje 2012–2020 naj bi v gozdovih Slovenija akumulirala 2,7 Mt ogljika, kasneje pa osnutek Strategije prehoda v nizkoogljično družbo predvideva postopno zniževanje ponora oziroma povečevanje poseka.

Cilji in kazalniki

Opis specifičnega cilja	Naziv kazalnika
povečati dodano vrednost na zaposlenega v vrednostni verigi gozd-les na slovensko povprečje	bruto dodana vrednost na zaposlenega
povečati primarno predelavo lesa v Sloveniji na 3,3 milijone m ³ letno	količina primarne predelave lesa
vzpostavitev vsaj ene blagovne znamke, prepoznavne na ravni EU	število držav EU, v katerih se lesni izdelki prodajajo pod posamezno slovensko blagovno znamko

Razvojni potenciali

Nacionalni gozdni program (NGP), ki je bil sprejet leta 2007, ima namen ohranjati gozd za zagotavljanje njegove večnamenske vloge, ki vključuje okoljski, socialni in gospodarski vidik. Z gospodarskega vidika je cilj NGP posekati vsaj 75 % tekočega prirastka letno, vendar je to treba še zagotoviti. V primeru poseka celotnega prirastka bo v Sloveniji na trg prišlo približno 7 milijonov m³ lesa, od katerega bi približno 2,5 milijona m³ končalo v končnih lesnih proizvodih, 4,5 milijona m³ manj kakovostnega lesa in ostankov pa kot energent ali surovina za izdelavo lesnih plošč in celuloze. Trenutno znašajo skupne kapacitete za primarno predelavo lesa 2 milijona m³, kot energent (drva, sekanci in peleti) letno porabimo 1,7 milijona m³. V tridesetih letih bi, če bi želeli dodano vrednost, povezano z lesom, zadržati v državi, torej morali povečati kapacitete za primarno predelavo lesa in njegovo energetske izrabo na 4 milijone m³ letno.

Ves ta les predstavlja potencial za razvoj verige dodane vrednosti s ciljem doseganja čim višje dodane vrednosti ter ohranjanja in zagotavljanja delovnih mest v ruralnem okolju. Prejšnja Vlada je pripravila, sedanja pa potrdila akcijski načrt »Les je lep«, ki predstavlja podlago za razvoj verige dodane vrednosti gozd – les in ta načrt je treba v naslednjem obdobju tudi izvesti. K temu prispevamo naslednje predloge.

²⁷ Ur.l. RS, št. 111/2007, 2007. Resolucija o Nacionalnem gozdnem programu

Investicijska področja

Naziv investicijskega področja	Pričakovani rezultati	Ukrepi/projekti za doseganje rezultatov
razvoj kakovosti, oblikovanja, blagovnih znamk in prodaja	uspeh blagovnih znamk višja dodana vrednost	vzpostavitev ene ali več razvojno-oblikovalskih inštitucij
odkup zimskega lesa	višji odkup in predelava lesa v Sloveniji usposobljenost podjetij za investicije	financiranje zalog odkupljenega lesa v primarni predelavi (žage, biomasa)
razvoj daljinskega ogrevanja in oskrbe z energetskega lesom	povečanje izkoristka lesa delovna mesta	prilagoditi predpise v prid daljinskega ogrevanja na biomaso spodbujati mreže oskrbe z biomaso (npr. mehanizacija in skladišča pri kmetih, informacijski sistem)
razširitev mandata in storitev Zavoda za gozdove	povečanje poseka v zasebnih gozdovih večji donos v državnih gozdovih	funkcija prodaje lesa za zasebne lastnike in za državo financiranje skupnega gospodarjenja z gozdovi

Razvoj kakovosti, oblikovanja, blagovnih znamk in prodaja

Vzpostavitev ene ali več razvojno-oblikovalskih inštitucij na področju lesa, ki bodo vsestransko zagotavljale razvoj panogi v celotni vrednostni verigi, tudi s ciljem povezovanja vseh v tej verigi, ki so vezani na pridelavo in predelavo lesa (gozdarstva, lesarstva, papirništva, energetike in oblikovanja).

Odkup zimskega lesa

Doseganje višje dodane vrednosti v predelavi je povezano s količino in primerno kakovostjo osnovne surovine – hlodovine. Zimska sečnja lesa zagotavlja optimalne poslovne učinke za predelavo (nižja vsebnost vlage – skrajšan cikel sušenja in s tem nižji stroški; odpornost proti insektom in glivam ter tudi večja dimenzijska stabilnost zaradi »umirjenosti« lesa) in predvsem za zasebne lastnike gozdov (kmetje imajo pozimi čas za dela v gozdu). Da bi zagotovili odkup zimskega lesa in njegovo predelavo preko celega leta, žagarska podjetja (in druga podjetja za primarno predelavo lesa) potrebujejo sredstva za financiranje zalog lesa, da lahko pravočasno nabavijo ustrezne količine hlodovine zimske sečnje. Na ta način zagotovijo tudi takojšnje plačilo odkupljenega lesa, kar pozitivno vpliva na pripravljenost zasebnih lastnikov za njegovo prodajo.

Z garancijsko shemo bi preko SID banke (Slovenska izvozna in razvojna banka) zagotovili razvojna kreditna sredstva za financiranje zalog odkupljenega lesa, ta les pa bi predstavljal tudi garancijo za njihovo vračilo. Na ta način bi se povečal odkup domačega lesa in izboljšala likvidnost lesno predelovalnih podjetij ob zelo nizkem finančnem tveganju za državo.

Razvoj daljinskega ogrevanja in oskrbe z energetskega lesom

Daljinsko ogrevanje s sproizvodnjo elektrike na lesno biomaso je za Slovenijo ekonomsko eden najbolj perspektivnih obnovljivih virov energije. Večja stopnja finalizacije lesnih proizvodov pomeni tudi večjo ponudbo lesnih ostankov za energetske izrabo (drva, lesni ostanki, sekanci, peleti). Zdravo povpraševanje po lesu za ogrevanje pa hkrati tudi izboljšuje ekonomiko celotne vrednostne verige lesa. Vendar kljub subvencijam za kogeneracijo na biomaso sistemi daljinskega ogrevanja

(razen v večjih mestih) niso polno uveljavljeni, obstoječi sistemi pa uporabljajo le omejeno količino energetskega lesa.

Ovire za hitrejšo uvedbo daljinskega ogrevanja na biomaso so predvsem:

- zapleteni poslovni in upravni postopki za izvedbo sistema daljinskega ogrevanja in odjem toplote,
- pomanjkanje investorjev in kapitala,
- negotovost oskrbe z biomaso.

Rešitve je treba iskati v usposobitvi kapitalsko in strokovno močnih ponudnikov na področju daljinskega ogrevanja in oskrbe z energijskim lesom. To so lahko obstoječa energetska podjetja (npr. Petrol, Energetika Ljubljana) ali pa dosedanja komunalna podjetja. Država lahko proces razvoja teh ponudnikov spodbudi tako, da:

- daljinsko ogrevanje na biomaso prepozna kot prednostno v zakonodaji in politikah na področju javnih gospodarskih služb, energetike in podnebnih sprememb,
- zakonodajo javnih gospodarskih služb prilagodi za pospešitev investicij v sektorju (javno zasebna partnerstva, prenos infrastrukture v kapital komunalnih podjetij),
- aktivno sodeluje z občinami pri pripravi in izvedbi projektov daljinskega ogrevanja z usmerjanjem, usposabljanjem in strokovno pomočjo.

Razširitev mandata in storitev Zavoda za gozdove

Zavod za gozdove RS je ključna državna institucija na področju upravljanja in gospodarjenja z gozdovi. Pristojen je za gozdnogospodarsko načrtovanje na vseh ravneh, za nadzor nad izvajanjem načrtov v državnih in zasebnih gozdovih, pa tudi za svetovanje lastnikom. Ključna prednost Zavoda je, da ima visoko strokovno terensko službo po vsej Sloveniji. Za povečanje poseka lesa v zasebnih gozdovih (ki je sicer že predviden v gozdnogospodarskih načrtih) bi kazalo razširiti mandat in obseg storitev Zavoda, ki bi moral igrati bolj aktivno vlogo pri informiranju lastnikov in posredovanju pri prodaji lesa (npr. kakovostne informacije o cenah in odkupnih pogojih, organizacija skupnih avkcij več lastnikov), v kar bi se moralo aktivno vključiti tudi KGZS (Kmetijsko gozdarsko zbornico Slovenije).

Za spremembe mandata Zavoda obstaja več možnosti, ki vključujejo:

- razširitev obsega dela Zavoda v obstoječih institucionalnih okvirih,
- uvedbo izvajanja posameznih funkcij Zavoda na trgu ali preko strokovnih pooblastil (npr. uvedba pooblaščenih zasebnih lokalnih gozdarjev, ki bi hkrati opravljali javno službo pod nadzorom Zavoda in skupne funkcije za lastnike gozdov, kot je npr. trženje lesa),
- bolj intenzivno promocijo skupnega gospodarjenja z zasebnimi gozdovi. To bi deloma dosegli s pomočjo prvih dveh alinej, bistveno pa bi pripomoglo vključevanje državnih gozdov na območjih v razdrobljeni mešani lastnini v skupno gospodarjenje. V ta namen ti gozdovi ne bi smeli biti predmet siceršnjih koncesij, najustrezneje pa bi bilo, če bi lastniško funkcijo zanje opravljal Zavod. Državne parcele na območjih v razdrobljeni lasti so tudi sedaj ekonomsko manj zanimive za Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov ter koncesionarje.

3.3 Energetika z učinkovito rabo energije

Ocena stanja

Slovenija se sooča s staranjem energetske infrastrukture na področju omrežne infrastrukture, termoelektrarn in jedrske elektrarne. Obstoječi objekti bodo potrebovali zamenjavo. Konkretno termoelektroenergetske objekte in jedrsko elektrarno lahko postopno nadomestimo z obnovljivimi viri energije (OVE) ob istočasnem zmanjševanju porabe, s ciljem, da bomo dolgoročno vso energijo pridobivali iz trajnostnih OVE. V prehodnem obdobju pridejo v poštev tehnologije, ki primerjalno nosijo manjša tveganja za okolje. Investicije, usmerjene v trajnostno energetiko, spodbujajo uporabo tehnologij in ukrepov, ki imajo minimalni vpliv na okolje in omogočajo opuščanje virov, ki predstavljajo tveganja za okolje in ljudi.

Stroški za energijo predstavljajo velik del stroškov javnega sektorja, gospodarstva in gospodinjstev. V času iskanja izhoda iz krize je ključno, da ne razsipavamo z energijo, zato mora biti varčna in učinkovita raba energije (URE) ključna prioriteta politike izhoda iz krize. Energetska sanacija javnih stavb in stanovanjskega fonda ima vrsto multiplikativnih učinkov: zmanjšanje stroškov, boljšo kakovost bivanja, ustvarjanje delovnih mest, oživitev gradbenega sektorja in lesne industrije. Posebno pozornost je potrebno nameniti URE v ranljivih gospodinjstvih, s ciljem izkoreninjenja energetske revščine.

Za izpolnitev mednarodnih obveznosti glede deleža OVE mora Slovenija vlagati tako v proizvodne zmogljivosti OVE kot tudi v omrežje, ki omogoča integracijo visokih deležev razpršene proizvodnje OVE, zlasti fotovoltaike in malih enot soproizvodnje elektrike in toplote. Proizvodnja elektrike za lastno porabo iz OVE zahteva takojšnjo temeljito prenovno osnovnega distribucijskega omrežja kot temeljne bivalne strukture v pametna omrežja z vložkom 320 milijonov EUR²⁸ do 2020. Direktiva 2009/72/ES nalaga Sloveniji, da mora do leta 2020 z naprednimi števci opremiti 80 % gospodinjstev, za kar so pametna omrežja osnovni pogoj.²⁹

V okviru razvoja infrastrukture med prioritete sodi hitra in obsežna energetska sanacija stavb. Ti ukrepi so potrebni, ker za vedno zmanjšajo potrebe po energiji in prispevajo k večji odpornosti uporabnikov na nihanja cen energije. Minimalne standarde za energetska učinkovitost stavb bi bilo potrebno zaostri.

Slovenija najbolj zaostaja pri izkoriščanju vetrne energije in pri optimalni izrabi hidroenergije. Imamo lastno proizvodnjo na področju industrije sončnih elektrarn, fotovoltaike pa po ocenah Združenja slovenske fotovoltaične industrije zaposluje že okoli 3000 ljudi. Nadaljnja vlaganja v sončne elektrarne omogočajo multiplikativne učinke za gospodarstvo in prispevajo k bolj decentraliziranemu razvoju Slovenije. Ta usmeritev vodi k energetske neodvisnosti in varnosti oskrbe.

Velik potencial za razvoj Slovenije se nahaja v gospodarjenju z lesom. Spodbuditi bi bilo potrebno lesnopredelovalna središča na območjih, bogatih z lesom. Tam bi domač les predelovali v uporabne izdelke in polizdelke, lesne ostanke pa bi uporabili za soproizvodnjo elektrike in toplote.

²⁸ Fakulteta za Elektrotehniko UL in Inštitut Milan Vidmar, 2012. Program razvoja pametnih omrežij v Sloveniji, str. 23.

²⁹ Fakulteta za Elektrotehniko UL in Inštitut Milan Vidmar, 2012. Program razvoja pametnih omrežij v Sloveniji, str. 34.

Cilji in kazalniki

Opis specifičnega cilja	Naziv kazalnika
vsaj 20 % energetskih prihrankov do leta 2020	raba primarne energije
vsaj 25 % obnovljivih virov v končni energiji do leta 2020	delež obnovljivih virov v končni rabi energije delež sredstev za podporo – zagotovljeno odkupno ceno - električni energiji in toploti iz OVE
priprava programa in začetek vlaganj v pametna omrežja	sredstva, namenjena investicijam v pametna omrežja; število izvedenih projektov na področju pametnih omrežij

Razvojni potenciali

Investicije, ki se usmerjajo v nizkoogljično in trajnostno energetiko, ustvarjajo nova delovna mesta in spodbujajo razvoj novih industrij (UNEP - Program združenih narodov za okolje). Na vsak milijon investicij v URE se ustvari okoli 10 delovnih mest³⁰. Prestrukturiranje energetike v trajnostno energetiko predvideva za vsako izgubljeno delovno mesto v premogovni in jedrski industriji sedem novih delovnih mest v sektorjih OVE in URE³¹ in istočasno zvišuje konkurenčnost našega gospodarstva. Mednarodne študije predvidevajo, da bo v energetskem sektorju EU do leta 2015 1,5 milijona delovnih mest, če se odločimo za scenarij učinkovite rabe in proizvodnje iz obnovljivih virov energije. To je 600 tisoč delovnih mest več, kot če bi nadaljevali tako kot doslej.³²

Skozi ukrepe energetske učinkovitosti se lahko naslavlja probleme gradbenega sektorja (prenova stavb), ustvarja trg za podjetja, ki zagotavljajo materiale in izdelke za energetske učinkovitost (npr. materiali za izolacijo, stavbno pohištvo), spodbuja inovativnost in zelene tehnologije.

Oživitev proizvodnje in sposobnosti industrije za gradnjo HE v Sloveniji in v tujini.

Oživitev industrije za proizvodnjo sestavnih delov hidroelektrarne (HE). Pospešitev gradnje HE v Sloveniji in prijave na razpise v tujini (JV Evropa).

Razvoj lesne predelovalne, gradbene in energetske industrije.

Slovenija je bogata z gozdovi. S trajnostnim gospodarjenjem lahko povečamo izrabo lesa za predelovalne, gradbene in energetske namene. Z razvojem verige izrabe lesa lahko prispevamo h gospodarskemu zagonu na tem področju, pri tem pa v Sloveniji zadržimo večino dodane vrednosti od prodaje izdelkov in storitev. Ob preveliki stagnaciji na tem področju se lahko pojavijo ponudniki podobnih storitev iz tujine, Slovenija pa bo od tega imela zgolj prodajo lesa kot surovine, večina dodane vrednosti pa se bo ustvarila zunaj Slovenije.

Razvoj tehnologij in produktov za pametna omrežja.

Slovenija ima podjetja in strokovnjake na področju pametnih omrežij. EU je v energetskem kašipotu 2050 napovedala obsežno vlaganje v obnovljive vire energije. Posledično to poveča pritisk za prilagoditev omrežnih zmogljivosti. Potrebna bodo obsežna vlaganja (vsaj 300 mio EUR) v pametna omrežja, kar bo ustvarilo pritisk na cene elektrike. Sredstva, ki se bodo vlagala v ta namen, pomenijo priložnost domače industrije na področju pametnih omrežij.

³⁰ UMAR, 2008. Vendramin M. Potenciali energetske učinkovitosti, Delovni zvezek št. 6/2008, let. XVII, s.13: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2008/dz06-08.pdf (dostop: 23.11.2012)

³¹ Greenpeace, 2009. Internetna stran navaja: Seven green jobs for every job lost in dirty energy sectors: <http://www.greenpeace.org/eu-unit/en/News/2009-and-earlier/green-jobs-14-09-09/> (dostop: 22.11.2012)

³² Greenpeace, 2012. str.: 69: <http://www.greenpeace.org/eu-unit/Global/eu-unit/reports-briefings/2012%20pubs/Pubs%203%20Jul-Sep/E%5bR%5d%202012%20lr.pdf> (dostop: 22.11.2012)

Nadaljnji razvoj fotovoltaične industrije in proizvodnje na področju sprejemnikov sončne toplote.

Slovenija sodi med redke države, ki imajo mednarodno konkurenčno industrijo na področju proizvodnje sončnih elektrarn. S pomočjo dveh državnih energetskih holdingov (HSE in Gen energija) bi lahko investirali v proizvodnjo na tem področju ter na globalnem trgu Sloveniji zagotovili mesto proizvajalke te tehnologije. V času (3–5let), ko se bo tehnologija fotovoltaike še cenila, bomo dočakali konkurenčnost tehnologij brez državnih podpor. Takrat je pomembno, da ima Slovenija korist od razcveta te industrije.

Investicijska področja

Naziv investicijskega področja	Pričakovani rezultati	Ukrepi/projekti za doseganje rezultatov
vlaganja v energetska učinkovitost	zmanjšanje rabe energije zmanjšanje energetske revščine zmanjšanje emisij CO ₂ in izboljšana kakovost zraka večja konkurenčnost gospodarstva in družbe zmanjševanje stroškov v javnem sektorju: uravnoteženje proračuna zmanjšanje števila brezposelnih in zagon gradbenega sektorja	energetska sanacija stavb (4% stopnja obnove javnih stavb in 3% stopnja obnove zasebnih stavb na leto) obligacijska shema za zagotavljanje 1,5 % prihrankov končne energije na leto za vsa energetska podjetja obvezno energetska knjigovodstvo subvencije za vlaganje v URE (Eko sklad), prioritarno za socialno šibka gospodinjstva državna poročila za kredite in investicije
obnovljivi viri energije	povečan delež OVE v končni rabi energije povečanje energetske neodvisnosti zmanjšanje emisij CO ₂ razvoj podjetij s področja OVE povečevanje števila zaposlenih v sektorju zelenih tehnologij	shema zagotovljene odkupne cene za elektriko in toploto iz OVE odprava administrativnih ovir za OVE razvoj fotovoltaične in foto-termične industrije proizvodnja komponent za HE izgradnja HE na Srednji Savi, opredelitev do gradnje HE na Zgornji Savi; pospešitev postopkov za gradnjo male HE izvedba potrebnih postopkov za potrditev in pripravo okoljsko sprejemljivih lokacij za gradnjo vetrnih elektrarn, kot jih določa osnutek NEP (2010–2030)
pametna omrežja	zmanjšanje rabe energije ustvarjanje pogojev za razpršeno proizvodnjo električne energije rast domačih podjetij, ki proizvajajo tehnologijo in prodajajo storitve	priprava programa za integracijo tehnologij pametnih omrežij v infrastrukturo predpisi za pospešitev vpeljave pametnih števec in drugih proizvodov in storitev za URE

3.4 Trajnostna mobilnost

Ocena stanja

Mobilnostni sistem v Sloveniji je netrajnosten, saj že desetletja temelji na vlaganju v avtomobilski sistem mobilnosti in zanemarja JPP ter zlasti železnice. To nam kažejo tudi nekateri posredni in neposredni kazalci. Kar 87 % vseh kopnih poti Slovenci opravimo z avtom, kar nas uvršča na tretje mesto v EU. Stopnja motorizacije je dosegla 517 osebnih vozil na 1000 prebivalcev, kar nas uvršča na 7. mesto v EU, skupno pa slovenska družina porabi kar 14,5 % družinskega prihodka za mobilnost, kar nas uvršča na 4. mesto po draginji mobilnosti.

Netrajnostnost mobilnosti se kaže tudi v kakovosti zraka v mestih, saj imajo nekatera večja slovenska mesta že več let prekomerno onesnaženost zraka z delci, na kar nas opozarja tudi Evropska komisija, zaradi neizvajanja ukrepov pa nas lahko doleti tudi visoka denarna kazen.

Problem je tudi v pomanjkanju ustreznih dokumentov, ki bi določevali izvajanje trajnostne mobilnosti v državi. Slovenija ima od leta 2006 sprejeto Resolucijo o prometni politiki, nima pa dokumentov, ki bi opredeljevali doseganje ciljev. Prav tako večina mest nima prometne politike, mesta pa večinoma tudi ne usklajujejo svojih ukrepov na področju trajnostne mobilnosti (TM) z državo, kar povzroča neskladja in izgubo energije, časa in sredstev.³³

Cilji in kazalniki

Opis specifičnega cilja	Naziv kazalnika
preusmeritev vlaganj v prometno infrastrukturo, prednostno v sistem železnic in podporo JPP	delež sredstev, ki jih vlagamo v ceste, AC in železnice
porast potniških km v vseh sektorjih javnega prometa: <ul style="list-style-type: none"> · za 10 % do leta 2015 in · za vsaj 30 % do leta 2020	število opravljenih potniških km v JPP
sprejem in izvajanje nacionalnega programa izgradnje in modernizacije železnic z namenom, da železnica postane enakovreden steber mobilnostnega sistema Slovenije	dolžina (km) obnovljenih in novozgrajenih železniških prog do leta 2020: železniške povezave med glavnimi regionalnimi središči, ki so konkurenčne potovanju z avtomobilom po AC
sprejem in izvajanje državne in občinskih prometnih politik mora biti povezano, usklajeno in prednostno usmerjeno k TM, z jasnimi, merljivimi in realnimi cilji	število sprejetih mestnih/občinskih trajnostnih prometnih politik

Razvojni potenciali

Slabosti:

- slabe mobilnostne navade ljudi
- nepoznavanje področja in prednosti TM (politiki in odločevalci) in posledično prepričanje, da se nič ne da spremeniti
- ozko inženirsko obvladovanje sektorja, t.i. »infrastrukturni vidik«, reševanje prometnih problemov z gradnjo nove infrastrukture namesto z optimizacijo obstoječe ali z drugimi načini prevoza in vplivanjem na mobilnostne navade ljudi
- povečanje mobilnostne revščine

³³European Commission, Statistical Pocket book, Publications Office of the European Union, 2010. EU Energy and Transport in figures

Prednosti:

- lažje prometno načrtovanje, ker večina živi v mestih, urbanih regijah ali njihovi okolici
- bližina večjih naselij in kratke razdalje med mesti omogočajo hitro potovanje s kakovostnim JPP
- več ljudi prepozna prednosti TM: v mestih je več kolesarjev, dnevni zastoji na vpadnicah in cena goriva mnoge stimulirajo, da iščejo druge načine prevoza (prevoz.org, kolo, JPP)

Slovenija ima še vedno dobro ohranjeno naravno okolje. Zavedanje vse večjega števila ljudi o negativnih vplivih motorizacije postaja vse pomembnejše pri rabi prostora in določanju mobilnostnih navad. Glavne priložnosti za Slovenijo predstavljajo predvsem pogojevanje dostopa do sredstev EU z obstojem celovitega reševanja prometne problematike in nove tehnologije. Tu sta nevarni majhna angažiranost države pri reševanju lokalnih problemov ter mandatna in kadrovska šibkost občinskih uprav.

Razvojni potencial:

1. Trajnostno **prometno načrtovanje mest**: domače znanje in večinoma netrajnostno urejena središča so potencial za veliko novih delovnih mest, obenem pa zagotavljajo večjo kakovost življenja v mestih in izboljšanje kakovosti zraka. S tem se bomo izognili kazni EK, ki nam grozi zaradi slabe kakovosti zraka, denar pa lahko namenimo v razvoj in nova delovna mesta.
2. Prenos pridobljenih znanj na območja Hrvaške, BiH, Črne Gore, Srbije in Makedonije, kjer so procesi motorizacije podobni.
3. Trajnostna mobilnost kot inovacija v turizmu. V zavarovanih in turističnih območjih, ki prisegajo na trajnostni turizem, TM poveča dodano vrednost doživljanja prostora oziroma prostega časa, podobno kot v primerih iz Werfenweng³⁴ ali združenja Alpski biseri.³⁵

Werfenweng in drugi majhni kraji so si s programi mehke mobilnosti zagotovili razvojni preboj v mednarodno prepoznavnost, številne nagrade, TR na lokalni ravni ter zadovoljstvo domačinov. Po njih se lahko zgledujejo številna slovenska turistična središča, ki s klasično ponudbo turizma ne morejo konkurirati večjim središčem.

Bohinjska železnica ima velik razvojni potencial na področju turizma. Po zgledu Avstrijcev, ki jim je odsek Južne železnice okoli Semmeringa uspelo uvrstiti na seznam Unescove naravne dediščine,³⁶ bi jo lahko obnovili, zaščitili in začeli tržiti kot pomemben spomenik tehnične dediščine in pomembno infrastrukturo, ki bi krepila prehod slovenske mobilnosti na pot trajnostnega razvoja.

³⁴ Spletna stran primera: <http://www.werfenweng.eu/en/home/?lang=en> (dostop: 20.11.2012)

³⁵ Spletna stran primera: <http://www.alpine-pearls.com/> (dostop: 20.11.2012)

³⁶ Spletna stran primera: <http://www.semmeringbahn.at/> (dostop: 20.11.2012)

Investicijska področja

Naziv investicijskega področja	Pričakovani rezultati	Ukrepi/projekti za doseganje rezultatov
obnova in gradnja železniškega omrežja	postopen prehod od individualnega cestnega prevoza na druge oblike transporta in množičnega tranzita bolj učinkovita uporaba obstoječe transportne infrastrukture manjša onesnaženost zraka in nižje emisije	sprejem in izvajanje nacionalnega programa gradnje železnic: <ul style="list-style-type: none"> · posodobitev Bohinjske proge · izgradnja 2. tira preko Kraškega roba · posodobitev medmestnih povezav Lj. – Kamnik, Celje – Velenje in ponovna vzpostavitev proge do Slovenj Gradca ter izgradnja proge iz Ljubljane do letališča Jožeta Pučnika
prenova sistema cestninjenja, ki mora vpeljati načelo »uporabnik plača«	hitrejše odplačilo dolgov, ki so nastali z gradnjo avtocest vlaganje v trajnostni razvoj prometa vzdrževanje AC ekonomski inštrument, ki udejanja načelo »onesnaževalec plača«	zaračunavanje cestnine na osnovi prevožene razdalje povečanje cestnine za tovorni promet (z vključitvijo vsaj nekaterih eksternih stroškov prometa) preusmeritev zbranih sredstev na tri stebre (po zgledu Švice)
vzpostavitev celostnega sistema JPP na ravni države	modernizacija in krepitev voznega parka (vlaki, avtobusi) povečan delež potniških km v JPP dostopna mobilnost za vse sloje družbe	podpora vsem avtoprevoznikom, ki bi se preusmerili iz prevoza tovora v prevoz ljudi - npr. povečanje frekvence hitrih avtobusov med regijami in večjimi mesti
izgradnja povezanega sistema kolesarskih cest	povezava obstoječih kolesarskih stez v celovito mrežo, ki omogoča daljinsko kolesarjenje ter predvsem varno kolesarjenje v mestih in okolici, z namenom zadovoljevanja potreb po dnevni mobilnosti	preusmeritev sredstev, ki jih mesta dobijo z naslova pobiranja parkirnin v mestih, v izgradnjo kolesarskih stez

3.5 Snovna učinkovitost in odpadki

Ocena stanja

V 20. stoletju se je črpanje materialnih virov povečalo za 34-krat. V Sloveniji smo glede snovne produktivnosti zelo neučinkoviti, saj za enoto ustvarjenega BDP porabimo več naravnih virov, kot je povprečje v EU in se s stališča konkurenčnosti dolgoročno postavljamo v izredno negotov položaj. Učinkovita uporaba virov je v tem smislu vse manj okoljski izziv in vse bolj osnovni pogoj za doseganje konkurenčnosti podjetij, tehnologij, gospodarstev in blaginje prebivalcev. Potrebujemo razvoj, ki bo temeljili na manjši porabi virov pri proizvodnji, zmanjšani potrošnji primarnega blaga ter na ustvarjanju poslovnih priložnosti in delovnih mest v dejavnostih, ki bodo omogočale doseganje zastavljenih ciljev. Slovenija bi morala zmanjšati obdavčitev dela in to nadomestiti z višjimi dajatvami za onesnaževanje in uporabo virov ter zagotoviti sveže pobude, s katerimi bo potrošnike prepričala, naj se odločajo za izdelke, ki so gospodarni z viri. Le tako lahko prekinemo povezavo med gospodarsko rastjo in rabo primarnih virov ter preidemo v družbo, gospodarno z naravnimi viri.

Cilji in kazalniki

Opis specifičnega cilja	Naziv kazalnika
zvišanje snovne produktivnosti: 2 % nad povprečjem EU-27 do leta 2020	snovna učinkovitost (paritetna kupna moč/poraba domačih virov; EUR/t)
zaustavitev naraščanja količine komunalnih odpadkov do leta 2015 in 10% zmanjšanje v primerjavi z letom 2012 do leta 2020	količina odloženih komunalnih odpadkov v tonah/leto
reciklaža odpadkov se v primerjavi z letom 2012 poveča za 4 % do leta 2015 in za 10 % do leta 2020	delež recikliranih odpadkov v skupni količini zbranih odpadkov letno

Razvojni potenciali

Razvojni potencial se izkazuje v razmeroma visoki okoljski ozaveščenosti prebivalstva, ki je nujna za spreminjanje potrošniških navad v bolj vzdržne, s poudarkom na favoriziranju snovno učinkovitih proizvodov in zelenih storitev. S prenosom dela obdavčitve delovne sile na uporabo naravnih virov bi se razbremenilo sistem plač ter spodbujalo nadaljnje inovacije, ki bi odvisnost od primarnih virov še zmanjšale, hkrati pa pripomogle k večji samozadostnosti, konkurenčnosti in manjši ranljivosti na pričakovano vedno pogostejše ekonomske šoke ob pomanjkanju posameznih virov (npr. energenti, barvne kovine).

Potencial predstavlja tudi trenutna negospodarnost ravnanja z naravnimi viri, saj omogoča hitre izboljšave na več področjih. Od že omenjenega premika v potrošnji do okoljsko naprednega oblikovanja izdelkov, učinkovitejših proizvodnih procesov z zaprtimi snovnimi tokovi, zamenjavo materialov, višjo stopnjo ponovne uporabe in recikliranja, trajnostnim izkoriščanjem naravnih virov in manjšim vplivom na podnebne spremembe.³⁷

³⁷ Evropa 2020 – strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm (dostop: 21.11.2012) in Vodilna pobuda za Evropo, gospodarno z viri, Kažipot za Evropo gospodarno z viri: <http://ec.europa.eu/resource-efficient-europe/> (dostop: 21.11.2012)

Investicijska področja

Naziv investicijskega področja	Pričakovani rezultati	Ukrepi/projekti za doseganje rezultatov
snovna učinkovitost	višja snovna produktivnost, večja samozadostnost, manjši pritiski na okolje, večja konkurenčnost, nova delovna mesta	<p>vnos koncepta snovne učinkovitosti in ekonomije zaključenih snovnih tokov kot ključnih usmeritev v strateške dokumente ter programe (so)financiranja v novi finančni perspektivi 2013–2020</p> <p>spremembe in uravnavanje trgov, cen, davkov in subvencij, ki ne odražajo realnih okoljskih stroškov uporabljenih virov</p> <p>prenos dela obdavčitve dela na rabo naravnih virov</p> <p>ozaveščevalni projekti in kampanje za promocijo trajnostne potrošnje in preprečevanja nastajanja odpadkov</p> <p>finančne spodbude za eko inovacije in raziskave s področja izboljševanja snovne učinkovitosti</p> <p>uvedba minimalnih standardov snovne učinkovitosti in spodbujanje meritev</p>
trajnostno ravnanje z odpadki	višji delež ločeno zbranih in recikliranih odpadkov, višja snovna produktivnost, večja samozadostnost in konkurenčnost, nova delovna mesta	<p>priprava strategije in akcijskega načrta za preprečevanje nastajanja odpadkov in spodbujanje ponovne uporabe (odpadek kot vir)</p> <p>vzpostavitev vzdržnega sistema cenitve odlaganja odpadkov</p> <p>spodbujanje (lokalne) uporabe sekundarnih virov (npr. centri ponovne predelave)</p> <p>izboljšave nadzora in sankcioniranja kršiteljev odpadkovnih predpisov s poudarkom na onemogočanju sivega in črnega trga</p>

3.6 Zeleni turizem

Ocena stanja

Slovenija ima odlične danosti za zeleni turizem (ZT): pestro in raznoliko krajino, bogastvo živalskih in rastlinskih vrst, dobro ohranjeno naravo in bogastvo vodnih virov. Glede na število zavarovanih vrst in delež državnega ozemlja, vključenega v mrežo Natura 2000, je Slovenija v samem vrhu držav EU. Z gozdovi in travniki, ki pokrivajo več kot 60 % ozemlja, je prevladujoča barva v Sloveniji zelena. Slovenija je v svetu prepoznana kot zelena turistična destinacija. Vendar se to v pretežni meri nanaša na lepoto našega naravnega okolja, v manjši pa na zelenost turistične infrastrukture, produktov in trženja. EU znak za okolje (EU marjetico) za turistične namestitve imata le dve slovenski podjetji. Integralni trajnostni turistični proizvodi, oblikovani z namenom minimiziranja škodljivih vplivov na okolje ter povečevanja socialnih in gospodarskih koristi za lokalne skupnosti so redki. Potencial turizma kot nosilca in promotorja trajnostnega razvoja je neizkoriščen, kljub temu da je prepoznan. Vlada RS je 7.6. 2012 sprejela Strategijo razvoja slovenskega turizma 2012–2016. Izhaja iz vizije, da bo v letu 2016 turizem v Sloveniji temeljil na trajnostnem razvoju in bo kot uspešen gospodarski sektor narodnega gospodarstva ključno prispeval k družbeni blaginji in ugledu naše države v svetu. Kljub načelni trajnostni usmeritvi pa je strategija utemeljena na letališki infrastrukturi, motoriziranem prometu, »prožnosti« zaposlovanja delovne sile, igralništvu, itd. Kot edini cilj razvoja slovenskega turizma je navedeno povečanje obsega turistične dejavnosti (število nočitev, število turistov in priliv iz naslova izvoza potovanj).

Razvoju ZT v Sloveniji stoji na poti vrsta ovir: slabi pogoji za trajnostno mobilnost (predvsem nefunkcionalnost javnega prometa), majhna podpora ekološkemu kmetijstvu in posledično nezadostne količine lokalno ekološko pridelane hrane, netrajnostna gradnja turističnih objektov, energetska neučinkovitost, pomanjkljivi sistemi ravnanja z odpadki, togost zakonodaje in administrativne ovire, marginaliziranje pomena pravičnih odnosov v oskrbovalnih verigah, pomanjkanje kakovostnih, izobraženih in motiviranih kadrov v gostinstvu in turizmu ter splošno nepoznavanje trajnostnih praks.

Po drugi strani pa nas krizna situacija sili v pospešeno udejanjanje številnih trajnostnih konceptov: snovne in energetske učinkovitosti, zmanjševanja porabe naravnih virov, zmanjševanja količine odpadkov in ponovna uporaba, ločevanje in recikliranje, trajnostne mobilnosti, lokalne prehranske in energetske samooskrbe, obnovljivih virov energije, trajnostne gradnje, lokalnih dobavnih verig itd. Vse to so sodobni trendi, ki lahko postanejo nosilni elementi turističnih proizvodov in s tem pripomorejo k razvoju kakovostnih zelenih lokalnih delovnih mest in gospodarskemu razvoju brez škodljivih stranskih učinkov na okolje in socialo.³⁸

³⁸ Vlada RS, 2012. Strategija razvoja slovenskega turizma 2012–2016:

http://www.mgrt.gov.si/fileadmin/mgrt.gov.si/pageuploads/turizem/Turizem-strategije_politike/Strategija_turizem_sprejeto_7.6.2012.pdf (dostop: 09.11.2012)

Evropska Komisija, 2010. Strategija Evropa 2020, Europe, the world's No 1 tourist destination a new political framework for tourism in Europe: http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/tourism/files/communications/communication2010_en.pdf (dostop: 09.11.2012)

Evropska komisija, 2012. EU Cohesion Policy 2014–2020 legislative proposals: http://ec.europa.eu/regional_policy/what/future/proposals_2014_2020_en.cfm (dostop: 09.11.2012)

Cilji in kazalniki

Opis specifičnega cilja	Naziv kazalnika
vsa javna sredstva, ki se namenijo za turizem, se namenijo za zeleni turizem (ZT)	delež državnih vlaganj v turizmu za ZT delež subvencij na področju turizma za ZT delež programov, ki so deležni promocije iz javnih sredstev doma in v tujini (od tega delež zelenih)
ponudniki turističnih storitev in proizvodov delujejo skladno s principi zelenega turizma	število eko turističnih kmetij število turističnih organizacij s sistemom upravljanja z vplivi na okolje (ISO 14001, EMAS) število nosilcev znaka Modra zastava
turistični proizvodi so trajnostni	število EU marjetic za turistične nastanitve število integriranih trajnostnih turističnih programov

Razvojni potenciali

Zeleni turizem je slovenska neizkoriščena razvojna priložnost. Zeleni turizem ima potencial integratorja in spodbujevalca decentraliziranega razvoja, spodbujevalca razvoja lokalnih delovnih mest, spodbujevalca uravnoteženega razvoja in kohezije med mestom in podeželjem, dodajanja vrednosti na kmetijske proizvode, obrt in malo gospodarstvo ter nosilca ukrepov za prilagajanje na podnebne spremembe.

Zeleni turizem naj temelji na:

- naših avtohtonih (obnovljivih) naravnih virih: gozdu in lesu, obnovljivih virih energije (hidro, sončni in geotermalni energiji), rodovitni prsti, naravni in kulturni krajini itd.,
- kreativnosti in inovativnosti pri razvoju turističnih programov,
- povezovanju in sodelovanju ponudnikov turističnih produktov in storitev,
- vključevanju lokalnih skupnosti in skrbi za njihovo dobrobit,
- ohranjeni naravi (ekoturizem): zaščitenih območjih Natura 2000, naravnih parkih, neokrnjeni naravi, redkih in zaščitenih živalskih vrstah (npr. velike zveri – volk, medved, ris, šakal – sledenje in opazovanje) ter
- naravni in kulturni dediščini.

Zeleni turizem je razvojno področje, ki je skladno z usmeritvijo Evropske unije in bodo zanj v perspektivi 2013–2020 na voljo sredstva iz skladov EU.

Investicijska področja

Naziv investicijskega področja	Pričakovani rezultati	Ukrepi/projekti za doseganje rezultatov
ozaveščanje in izobraževanje	<p>seznanjenost širše javnosti in predvsem mladih s prednostmi zelenega turizma</p> <p>usposobljenost turističnih ponudnikov ter segmenta težje zaposljivih in marginaliziranih skupin za izvajanje storitev zelenega turizma</p>	<p>prenova šolskih in študijskih programov</p> <p>priprava kriterijev ZJN</p> <p>prekvalificiranje nezaposlenih</p> <p>usposabljanje težje zaposljivih, marginaliziranih skupin</p> <p>kampanja za popularizacijo okoljskih znakov in certifikatov</p> <p>izobraževanje turističnih ponudnikov in njihovih združenj</p> <p>izobraževanje integratorjev - LRA, RRA,</p>
certificiranje	<p>znatno zvišan delež certificiranih ponudnikov storitev in proizvodov zelenega turizma</p>	<p>ustanovitev javne svetovalne službe</p> <p>priprava nacionalne certifikacijske sheme</p> <p>subvencioniranje certificiranja (za nacionalno shemo EMAS, EU marjetico ...)</p>
razvoj integriranih turističnih proizvodov	<p>zeleni turizem razvija kakovostna lokalna delovna mesta ter podpira decentraliziran in uravnotežen razvoj Slovenije</p>	<p>prenova nacionalnih, regionalnih in občinskih razvojnih programov</p>
trženje integriranih zelenih turističnih proizvodov	<p>trženje zelenega turizma zagotavlja številna nova delovna mesta in občutno zvišuje konkurenčnost in prepoznavnost Slovenije</p>	<p>priprava strategije in akcijskega načrta trženja zelenega turizma</p> <p>nastopi na sejmih in druge promocijske aktivnosti</p> <p>priprava trženjskega gradiva (spletni portal, brošure ...)</p> <p>vzpostavitev elektronskega sistema rezervacij</p>

Seznam uporabljenih kratic

AC - avtoceste
BDP – bruto domači proizvod
CNVOS – Zavod Center za informiranje, sodelovanje in razvoj nevladnih organizacij
ESRR – Evropski sklad za regionalni razvoj
ESS – Evropski socialni sklad
ETS – Sistem za trgovanje z emisijami
EU – Evropska unija
EUR – Evro
HE – hidroelektrarna
IUCN – Svetovna zveza za ohranitev narave
JPP – javni potniški promet
KGZS - Kmetijsko gospodarska zbornica Slovenije
LRA – Lokalna razvojna agencija
MGRT – Ministrstvo RS za gospodarski razvoj in tehnologijo
MKO – Ministrstvo RS za kmetijstvo in okolje
NGP – nacionalni gozdni program
NVO – nevladna organizacija
OECD – Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
OP ROPI - Operativni program razvoja okoljske in prometne infrastrukture
OŠŠ – okoljsko škodljive subvencije
P+R – parkiraj in se pelji z avtobusom
PRP – program razvoja podeželja
R&R – raziskave in razvoj
RRA – Regionalna razvojna agencija
SKP – standardna klasifikacija poklicev
SPRS – Strategija prostorskega razvoja Slovenije
SRS – strategija razvoja Slovenije
TM – trajnostna mobilnost
TNP – Triglavski narodni park
TR – trajnostni razvoj
UMAR – Urad za RS makroekonomske analize in razvoj
UNEP – Program združenih narodov za okolje
WCPA – Svetovna komisija za zavarovana območja
ZDR – zelena davčna reforma
ZJN – zeleno javno naročanje
ZT – zeleni turizem
ZVO – Zakon o varstvu okolja

Strokovni sodelavci

mag. Nataša Beltran – Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj – natasa@umanotera.org

Gaja Brecelj – Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj – gaja@umanotera.org

Violeta Bulc – Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj in Vibacom d.o.o. - violeta.bulc@vibacom.si

dr. Renata Karba - Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj - renata@umanotera.org

Jaka Kranjc - Društvo Ekologi brez meja - Jaka.Kranjc@ocistimo.si

Barbara Kvac – Focus, društvo za sonaraven razvoj - barbara@focus.si

Gorazd Marinček - Društvo za energetske ekonomiko in ekologijo Slovenski E-forum - gorazd.marincek@se-f.si

mag. Vida Ogorelec, Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj – vida@umanotera.org

dr. Matej Ogrin - CIPRA Slovenija, društvo za varstvo Alp - ogrin.matej@siol.net

Dejan Savič - Greenpeace v Sloveniji - dejan.savic@greenpeace.si

Anamarija Slabe – Inštitut za trajnostni razvoj - anamarija.slabe@itr.si

Jonas Sonnenschein - Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj - jonas@umanotera.org

Jernej Stritih – Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj - jernej@stritih.com

mag. Nina Štros - Greenpeace v Sloveniji - nina.stros@greenpeace.si

Tadej Žaucer - IPOP - Inštitut za politike prostora - tadej.zaucer@ipop.si

Urednica: mag. Nataša Beltran

Oblikovanje naslovnice: Blaž Medja

Lektoriranje: Tadej Turnšek

Manifest podpirajo članice Plana B za Slovenijo – mreže nevladnih organizacij za trajnostni razvoj:

CIPRA Slovenija, društvo za varstvo Alp; Društvo za ohranjanje, raziskovanje in trajnostni razvoj Dinaridov - Dinaricum; Društvo Ekologi brez meja; Društvo Gibanje za trajnostni razvoj Slovenije; Društvo Mariborska kolesarska mreža; Društvo Temno nebo Slovenija; Društvo za energetske ekonomiko in ekologijo Slovenski E-forum; Duh časa, društvo za trajnostni razvoj; Focus, društvo za sonaraven razvoj; Greenpeace v Sloveniji (Greenpeace Srednja in Vzhodna Evropa); Inštitut za politike prostora; Inštitut za trajnostni razvoj; ITRES, Inštitut za trajnostni razvoj Evrope in sosednjih regij; Kulturno izobraževalno društvo; Mladinska zveza Brez izgovora; Pravno-informacijski center nevladnih organizacij; Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj; UMMI, Zavod za izobraževanje Koper; Zavod Eko-Humanitatis; ZOOPI Zavod za otrokom in okolju prijazno igro

Mrežo koordinira Umanotera, Slovenska fundacija za trajnostni razvoj.

www.PlanBzaSlovenijo.si

Ljubljana, november 2012